

mijnEPB.be

 ZEILSCHIPSTRAAT 10
9000 GENT

info@mijnEPB.be
09 226 12 33

mijnEPB.be

i.s.m.

ARCHEOLOGIENOTA BUREAUONDERZOEK

VERSLAG VAN DE RESULTATEN

OPDRACHTGEVER: BVBA VAN DE KEERE-BOUW

BOUWPLAATS: SIMON DE MIRABELLOSTRAAT 1 – 9000 GENT

Titel: **Archeologienota Gent Simon De Mirabellostraat 1**
Erkend archeoloog: **Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114**
Auteurs: **Bart Bot**
Advies specialisten: **Gunter Stoops (Stadsarcheologie Gent)**
Wetenschappelijke advisering: /
Projectcode bureauonderzoek: **2021C299**
Locatiegegevens: **Provincie Oost-Vlaanderen, Simon De Mirabellostraat 1-1A, Prinsenhof 99 & 101**
Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: **Xmax, ymax; xmin, ymin: 104249, 194475; 104227, 194459**
Kadastergegevens: **Provincie Oost-Vlaanderen, Gent, Afdeling 15, Sectie F, perceelnrs. 3356H, 3356V & 3356X**
Betrokken actoren: **Bart Bot (erkend archeoloog), Nikki Heyerick (erkend archeoloog), opdrachtgever**
Plaats en datum: **Gent, 30-3-2021**

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van MijnEPB i.s.m. Bart Bot Archeologie BV.
MijnEPB i.s.m. Bart Bot Archeologie BV aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Inhoud.....	3
1. Inleiding.....	4
1.1. Onderzoeksopdracht.....	4
1.2. Wettelijk kader.....	4
1.3. Randvoorwaarden.....	7
2. Onderzoeksmethode.....	8
2.1. Motivering.....	8
2.2. Topografische situering.....	8
2.3. Huidige situatie en geplande werken.....	11
3. Assesmentrapport.....	22
3.1. Landschappelijk situering.....	22
3.2. Geologische situering.....	24
3.2.1. Tertiair.....	24
3.2.2. Quartair.....	25
3.3. Bodemkundige situering.....	27
3.4. Historische schets.....	28
3.4.1. Algemeen.....	28
3.4.2. Het plangebied binnen het areaal van het Prinsenhof.....	34
3.5. Archeologische voorkennis.....	47
4. Synthese.....	52
4.1. Archeologisch verwachtingspatroon.....	52
4.2. Onderzoeksvragen.....	52
5. Besluit.....	53
Bibliografie.....	54
Onuitgegeven bronnen.....	54
Uitgegeven bronnen.....	54
Figurenlijst.....	56

1. Inleiding

1.1. Onderzoeksoopdracht

Aanleiding van onderstaand bureauonderzoek is de geplande stedenbouwkundige handelingen ter hoogte van de Simon De Mirabellostraat 1 te Gent (prov. Oost-Vlaanderen). Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een archeologienota waarvan akte genomen is en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie, conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van het projectgebied. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied, en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2. Wettelijk kader

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt en de geplande werken betrekking hebben op meer dan 100m². De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt circa 188m². Het projectgebied bevindt zich niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is. Het projectgebied bevindt zich binnen de archeologische zone 'historische stadskern van Gent'¹ en bovendien binnen de 'beschermdede archeologische site van het Prinsenhof'².

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021>

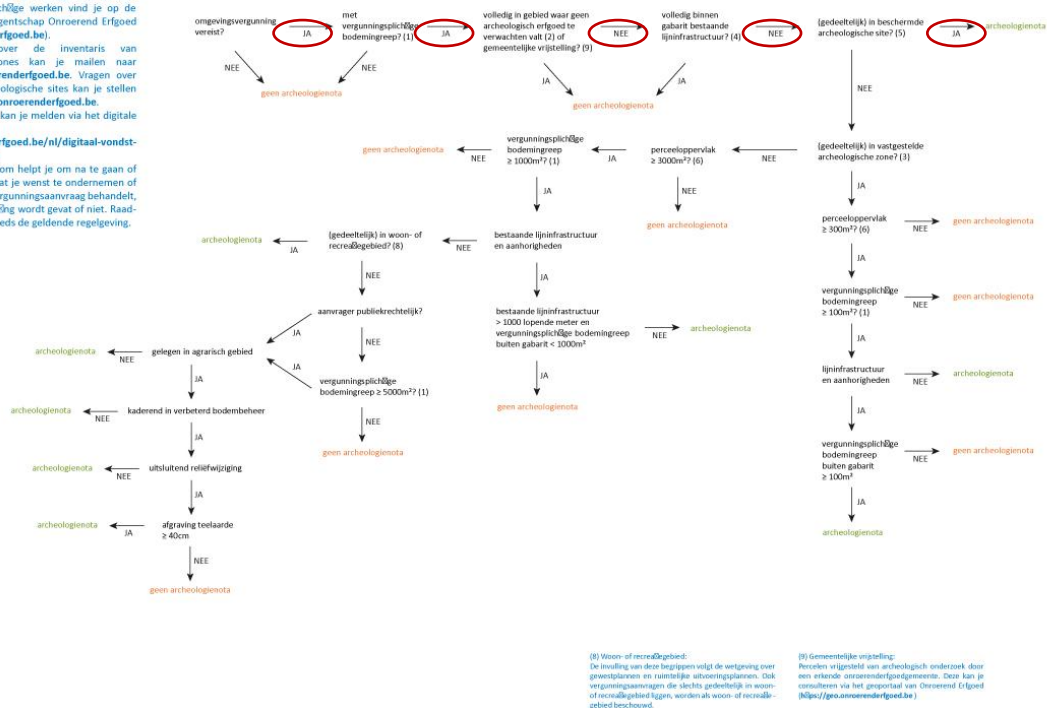
² [Site van het Prinsenhof | Inventaris Onroerend Erfgoed](#)

Figuur 1 Kaart mhistorische stadskern Gent (blauw) en aanduiding van het plangebied (rode cirkel). (bron: [Historische stadskern van Oudenburg | Inventaris Onroerend Erfgoed](#))

Criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen

Meer informatie over archeologisch onderzoek bij vergunningsplichtige werken vind je op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed (www.onroerenderfgoed.be). Voor vragen over de inventaris van archeologische zones kan je mailen naar inventaris@onroerenderfgoed.be. Vragen over beschermde archeologische sites kan je stellen via beschermen@onroerenderfgoed.be. Een toevalsvondst kan je melden via het digitale formulier op: www.onroerenderfgoed.be/nl/digitaal-vondst-meldingsformulier. Deze beslissingsboom helpt je om na te gaan of het bouwproject dat je wenst te ondernemen of waarvoor je een vergunningsaanvraag behandelt, door deze verplichting wordt gevat of niet. Raadpleeg bij twijfel steeds de geldende regelgeving.

Dit schema heeft betrekking op omgevingsvergunningen voor stedenbouwkundige handelingen. Voor omgevingsvergunningen voor het verkavelen van gronden en duiding bij de andere begrippen, zie het andere schema.

Figuur 2 Beslissingsboom, criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen, deel 1. (bron: Agentschap Onroerend Erfgoed)

Figuur 3 Contouren van de 'Beschermd archeologische site van het Prinsenhof' (blauw) en aanduiding van het plangebied (rood). (bron: [Site van het Prinsenhof | Inventaris Onroerend Erfgoed](#))

1.3. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

2. Onderzoeksmethode

2.1. Motivering

Doel van het bureauonderzoek is een zo helder mogelijk beeld te vormen van het archeologisch potentieel. Deze drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van het plangebied. Deze archeologische verwachting wordt getoetst en vergeleken met de geplande werken. Op die manier kan een gefundeerde uitspraak gedaan worden of er al dan niet verder archeologisch onderzoek is aangewezen.

Organisatie

Om de archeologienota op te stellen werden verschillende bronnen geraadpleegd. Informatie over de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer. Zo werden diverse bouw- en funderingsplannen verkregen om een zo duidelijk mogelijk zicht te krijgen op de geplande werken en hun impact.

Om een beeld te kunnen vormen van de fysisch-geografische situatie, een historisch kader te schetsen en bekende archeologische vindplaatsen te kunnen aantonen, werden verschillende bronnen geraadpleegd. Het meeste kaartmateriaal werd teruggevonden via Geopunt³. Dit is de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie. Daarnaast werd gebruik gemaakt van Cartesius⁴, een databank met kaarten van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied en de ruime omgeving ervan werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed (CAI)⁵ geraadpleegd. Het kaartmateriaal in deze archeologienota werd opgesteld met QGIS, dit is een vrij en open source geografisch informatiesysteem. De gebruikte bronnen waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd, gezien de ligging van de site, niet opportuun geacht.

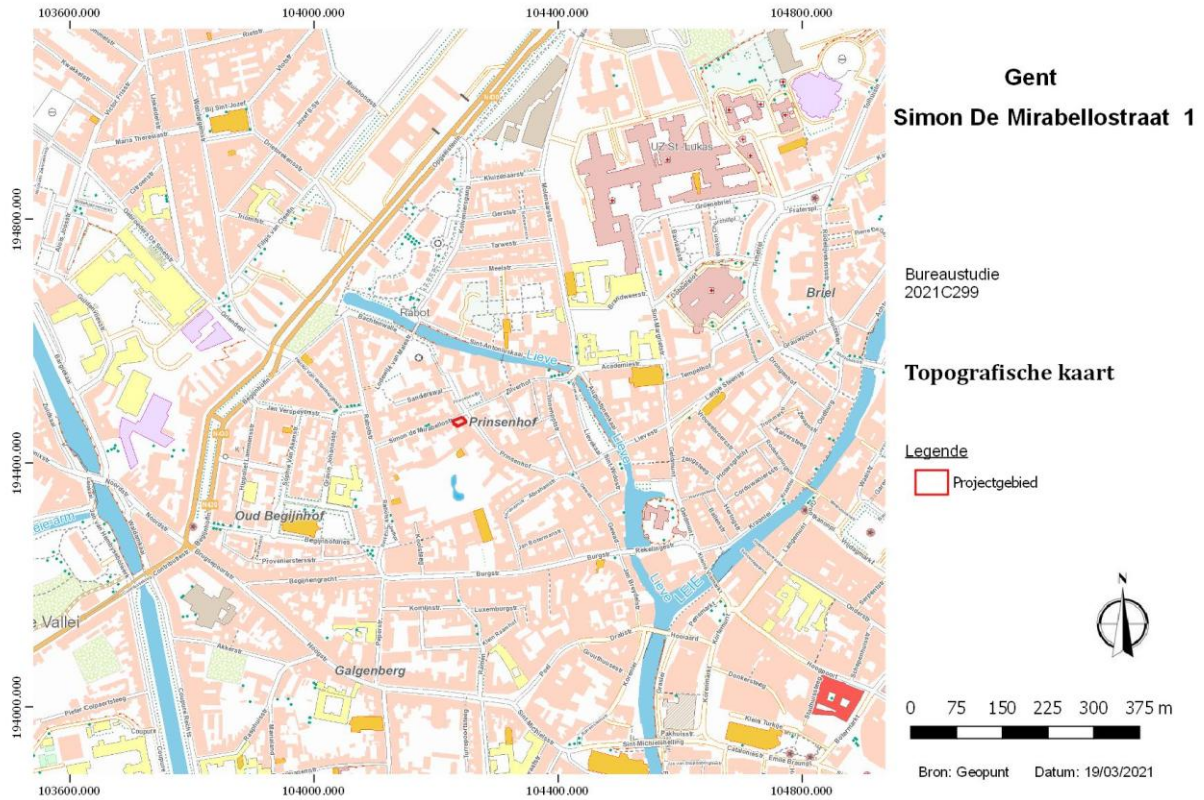
2.2. Topografische situering

Het plangebied bevindt zich te Gent (provincie Oost-Vlaanderen), binnen de historische stadskern en binnen de beschermde archeologische site van het Prinsenhof. Op 1km ten zuidoosten bevindt zich het historisch hart van Gent met de Sint-Baafskathedraal, iets verderop ten oosten van de kathedraal de Sint-Baafssite en op 350m ten zuidoosten het Gravensteen. Het plangebied situeert zich op de hoek van de Simon De Mirabellestraat en het Prinsenhof en omvat 3 percelen. Kadastraal is het plangebied terug te vinden onder: Provincie West-Vlaanderen, afdeling 1, sectie B, perceelnr. 685N.

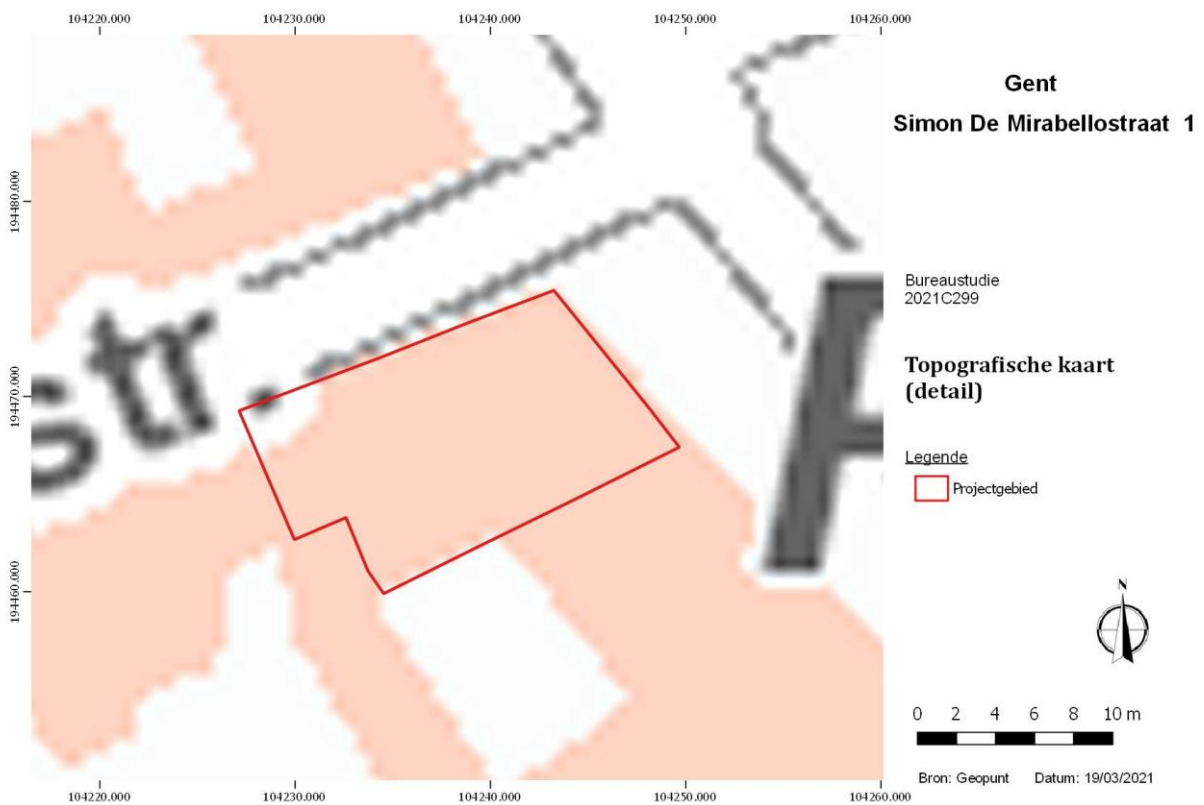
³ <https://www.geopunt.be/kaart>

⁴ <https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

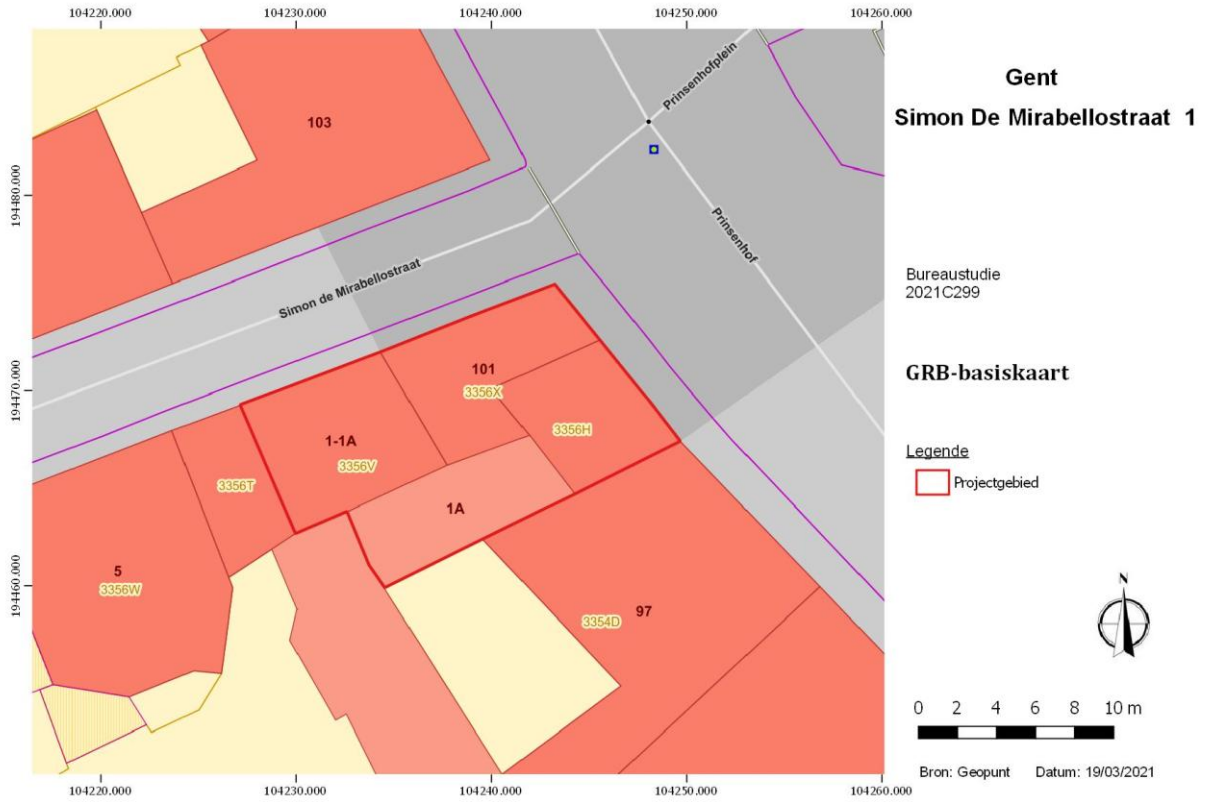
⁵ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

Figuur 4 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI)

Figuur 5 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI)

Figuur 6 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt)

2.3. Huidige situatie en geplande werken

Het volledige plangebied is bebouwd en bestaat uit drie woningen, nrs. Prinsenhof 99, 101 en Simon de Mirabellostraat 1-1A. Onder de woning nr. 99 bevindt zich een kelderruimte onderverdeeld in twee aparte ruimtes van 10,5m² en 16,4m² en een diepte van -1,5m ten opzichte van het gelijkvloers. Aan de zuidelijke zijde van het plangebied bevinden zich achterbouwsels met plat en schuin dak. Centraal op het plangebied situeren zich twee koertjes met een oppervlakte van 3,6m² en 4,5m².

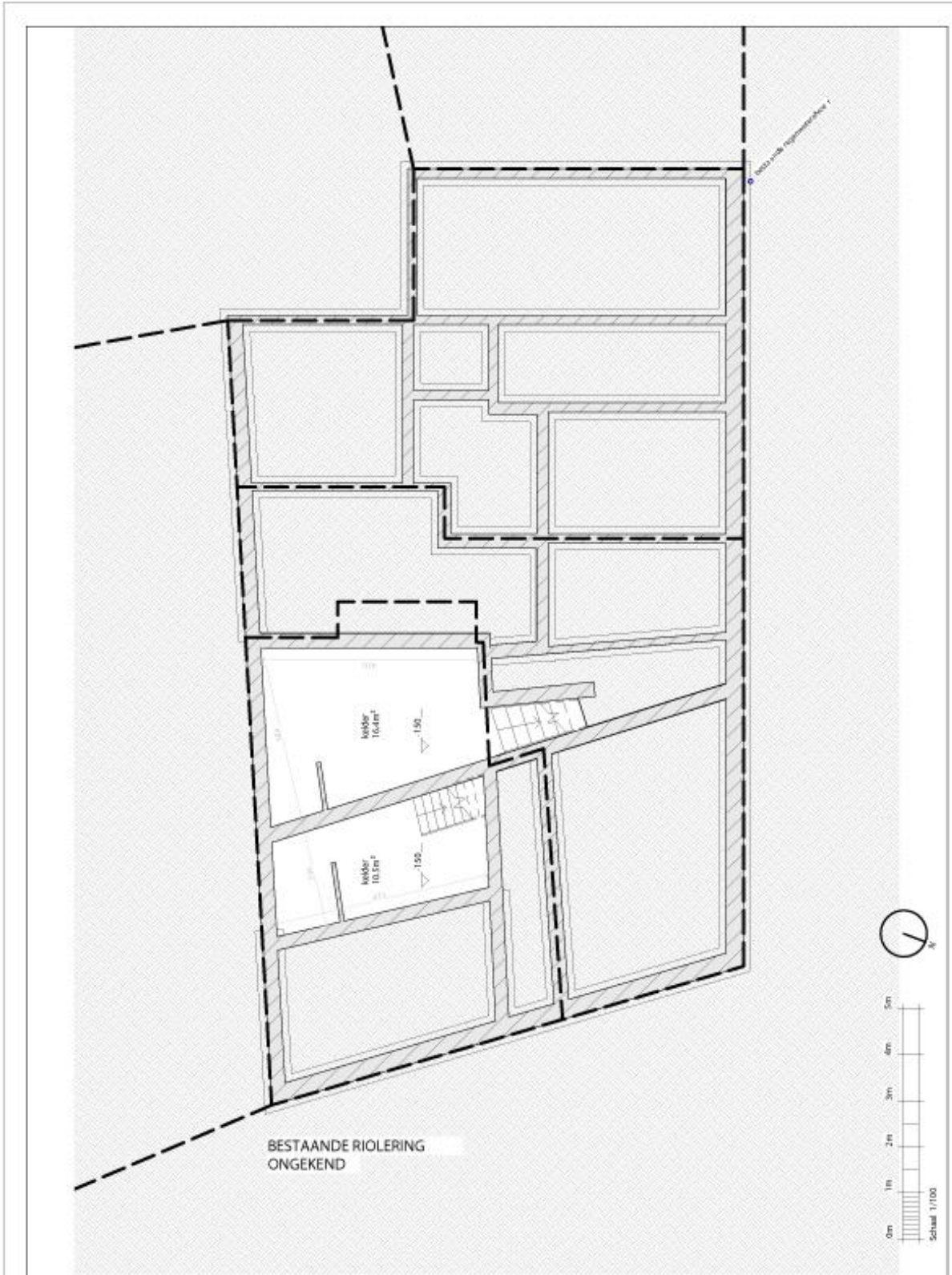
De opdrachtgever vraagt een omgevingsvergunning aan met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen. In eerste instantie worden enkele achterbouwsels gesloopt (zie plan bestaande toestand, rood gearceerde delen). Het gaat om de wanden van twee bergingen, koer, toilet, gang en keuken en deel van de living. Op het eerste verdiep wordt een deel van de daken afgebroken. Op het tweede verdiep wordt het westelijke deel en een klein stuk van het oostelijke deel van het dak afgebroken en verhoogd. Het oostelijke deel van de kelder (10,5m²) wordt opgevuld. Quasi het volledige plangebied wordt afgegraven tot op een diepte van -45cm, ten behoeve van een nieuwe betonplaat, isolatie, Ter hoogte van nr. 99 zal de afgraving minder diep zijn omdat een groot gedeelte al onder de nulpijl ligt. Op het gelijkvloers worden enkele nieuwe wanden gemetst. Binnen de woningen wordt een nieuw rioleringsstelsel aangelegd. Ten behoeve van deze werken wordt een uitgraving van een kleine sleuf (breedte van 0,5m) met een diepte van -50/-100cm voorzien.

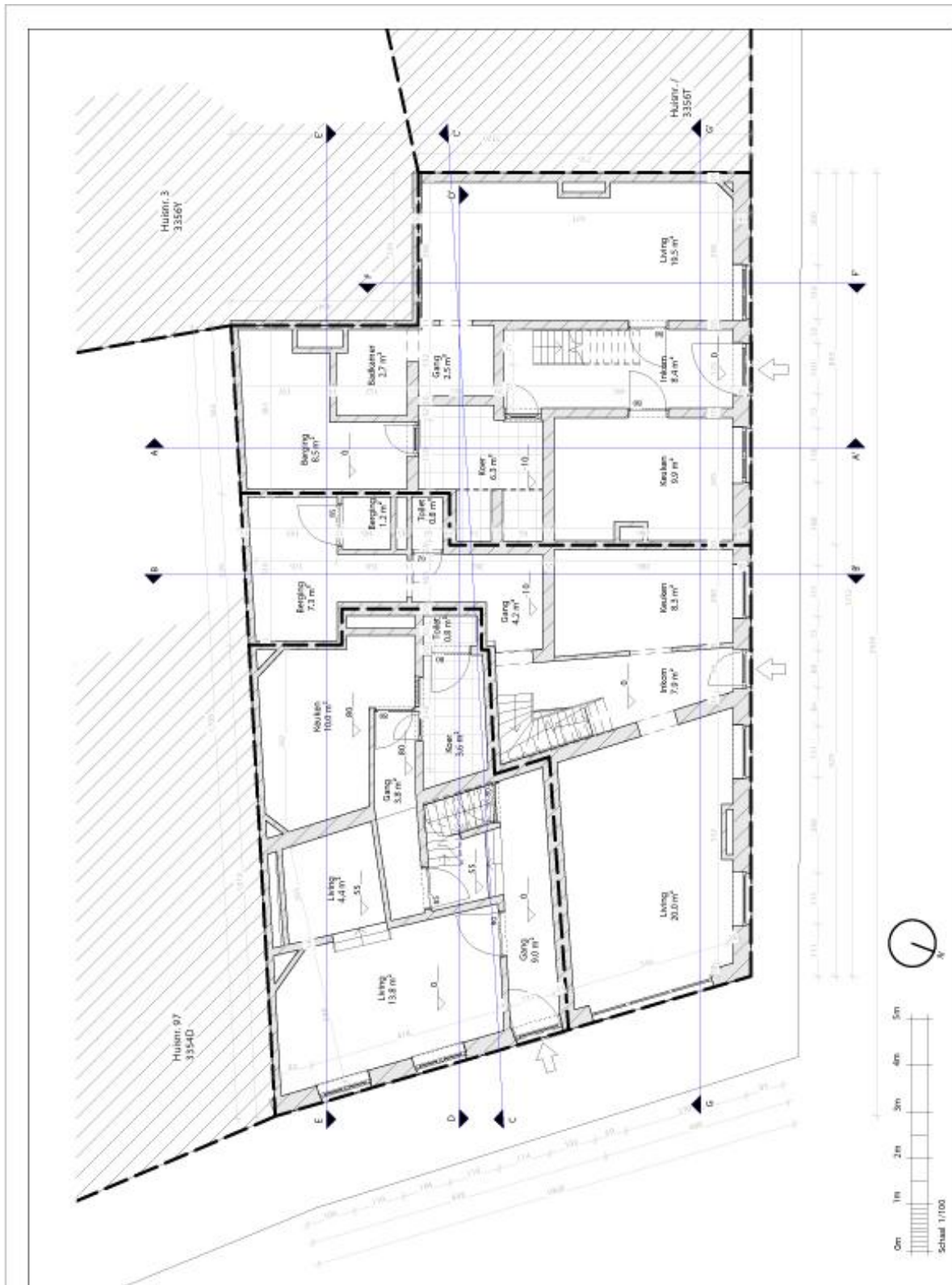
Figuur 7 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

Figuur 8 Zicht op het plangebied, gezien vanaf de hoek met het Zilverhof. (bron: google)

Figuur 10 Uittreksel plan bestaande toestand kelderniveau. (bron: opdrachtgever)

Figuur 11 Uitsnede uit het plan bestaande toestand, indeling gelijkvloers. (bron: opdrachtgever)

Figuur 13 Bestaande kelder, opvulling (rood gearceerd). (bron: opdrachtgever)

Figuur 16 Plan nieuwe toestand, riolering. (bron: opdrachtgever)

Figuur 17 Nieuwe toestand gelijkvloers. (bron: opdrachtgever)

3. Assesmentrapport

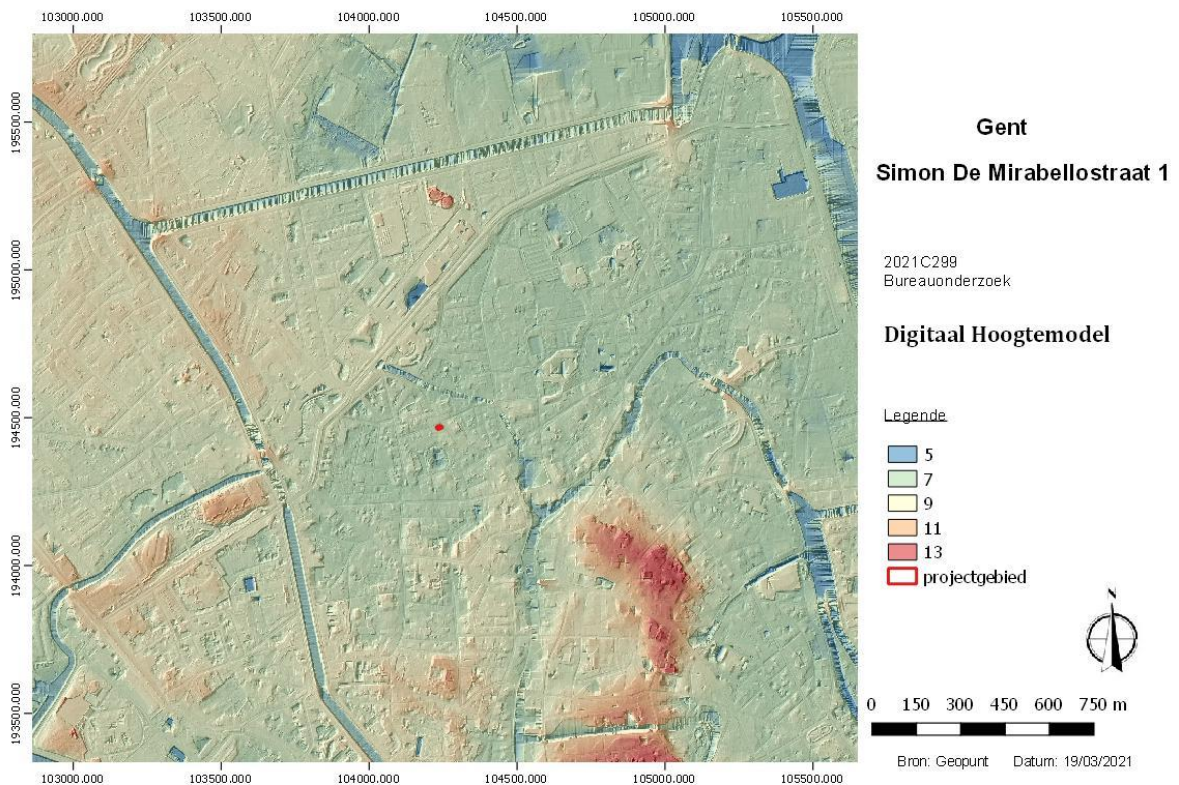
3.1. Landschappelijk situering

Gent situeert zich in zandig Vlaanderen en bestaat landschappelijk en bodemkundig uit drie gebieden: Een vrij hoog zandig gebied (+5m tot +15m TAW) dat nagenoeg volgebouwd is, een alluviale zone langs weerszijden van de Leie en de Schelde die door het centrum van Gent stromen en een vrij hoge getuigenheuvel gevormd door de Blandijnberg (de top is net geen +30m TAW).

Het reliëf binnen het plangebied is vrij vlak, tussen de +7,7m en +7,8m TAW.

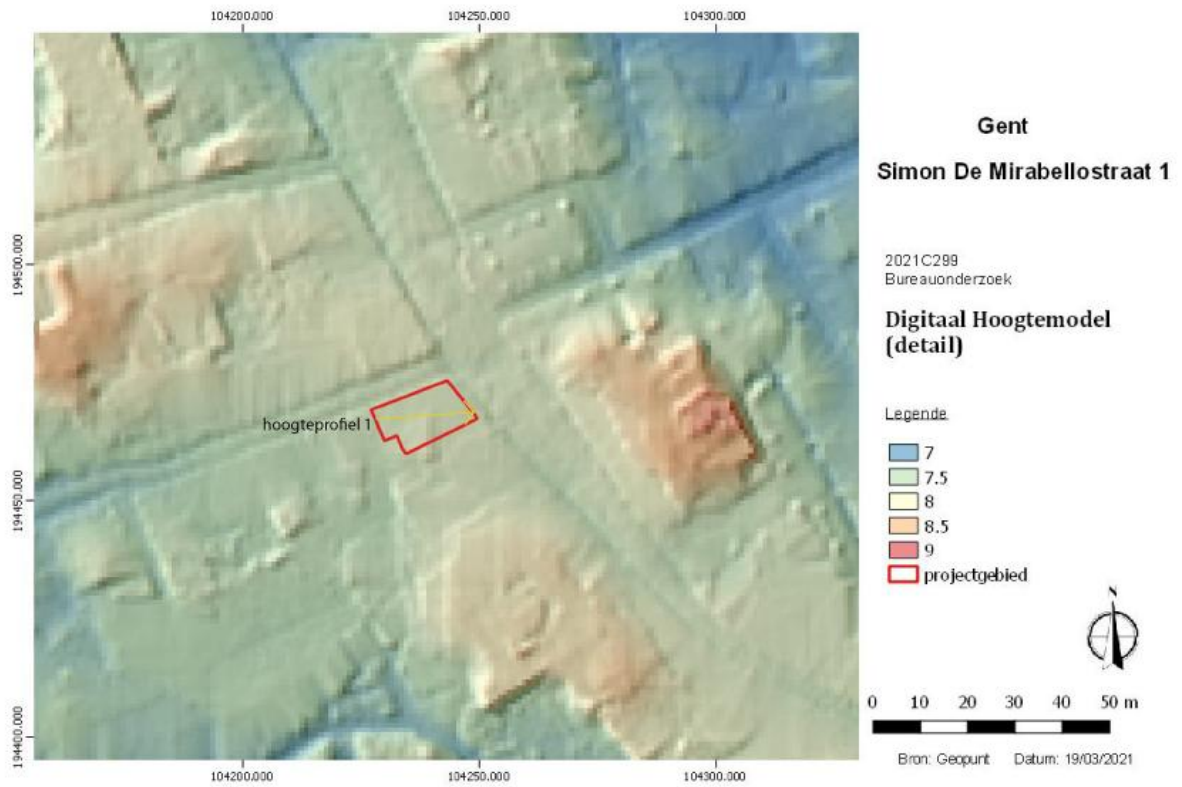
110m ten noorden van het plangebied situeert zich de Lieve. In het midden van de 13de eeuw werd een kanaal, de Lieve, gegraven die de verbinding tussen Gent en de Zwinhaven aan de Noordzee tot stand zou brengen. Het kanaal zou via een zijtak Damme bereiken. Hoe de werken vanuit Gent werden georganiseerd is nog onduidelijk. Waarschijnlijk werd er optimaal gebruik gemaakt van de bestaande waterlopen. In Gent werd een Leie-arm aangepast (tracé tussen het Gravensteen en de Molenaarstraat). Een gedeelte werd gegraven, namelijk het deel dat zich thans tussen de Molenaarstraat en het Rabot bevindt. Dit tracé doorkruiste aanvankelijk het grafelijk domein, aan de noordzijde van de Lieve werd een gedeelte van het grondgebied afgescheiden. De Lieve als noordgrens is dus geen toestand die tot de oudste fase van het Prinsenhof teruggaat.⁶

Op de potentiële bodemerosiekaart is geen info voorhanden. Rondom Gent worden de gronden gekarteerd als gronden met een verwaarloosbaar potentieel op erosie.

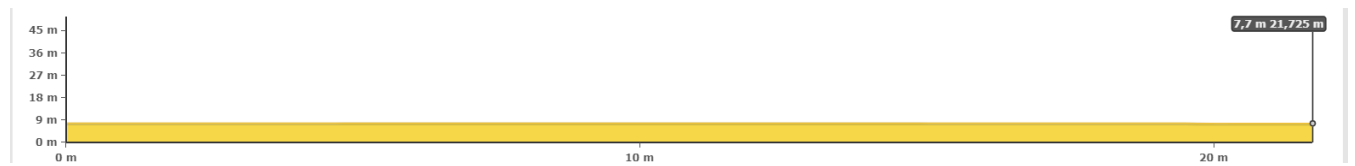

Figuur 18 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

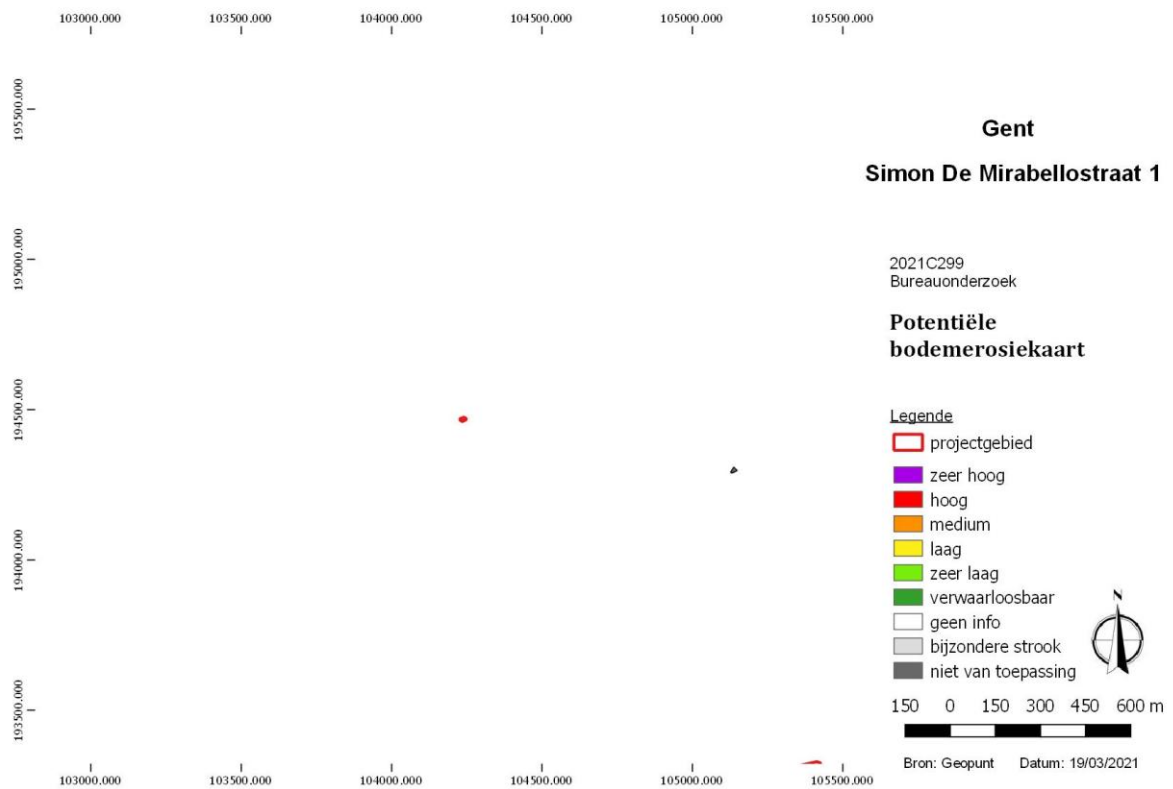
⁶ LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, p. 18.

Figuur 19 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt)

Figuur 20 Hoogteprofiel. (Bron: geopunt)

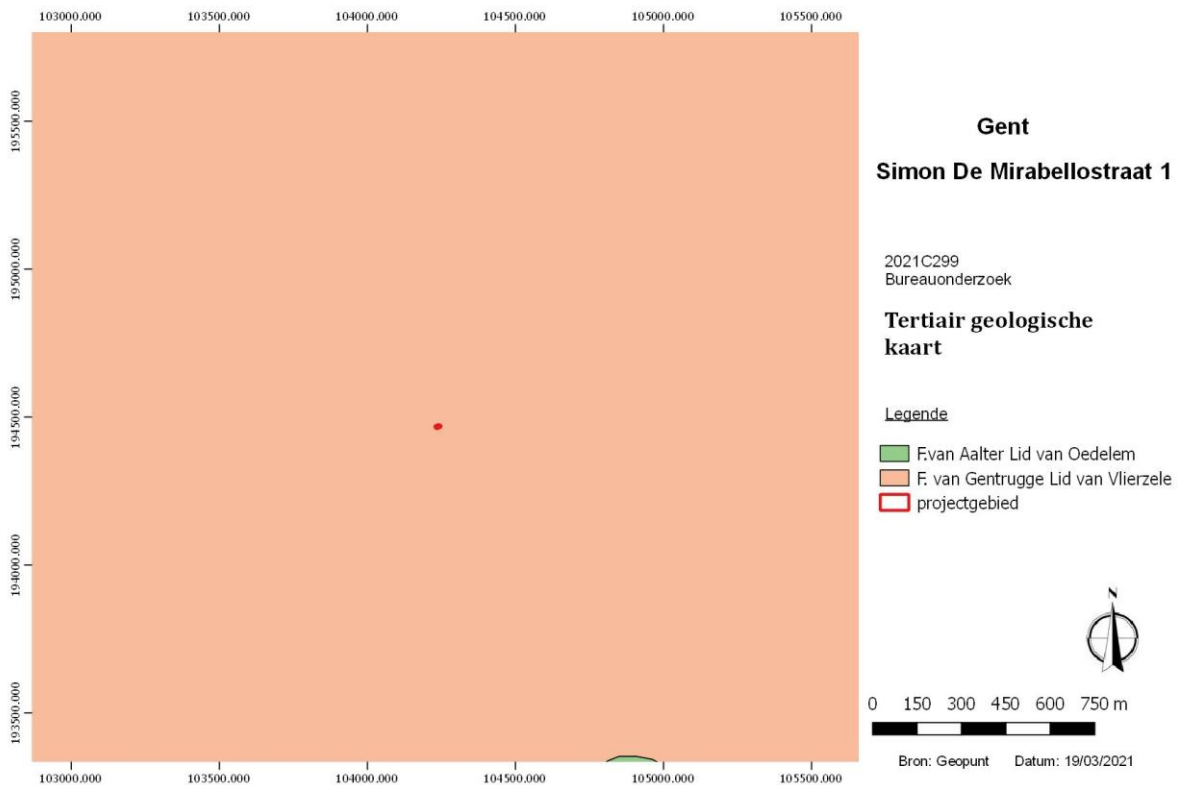
Figuur 21 Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt)

3.2. Geologische situering

Onderstaande geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

3.2.1. TERTIAIR

De locatie van het plangebied bevindt ter hoogte van de formatie van Gentbrugge en meer bepaald het Lid van Vlierzele. Dit is een groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend met plaatselijk dunne zandsteenbankjes.

Figuur 22 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

3.2.2. QUARTAIR

Het Tertiair (of liever het Neogeen) wordt gevolgd door de jongste periode in de aardgeschiedenis: het Quartair. Deze periode vangt dus 2.58 miljoen jaar geleden aan en is onderverdeeld in twee tijdvakken: het Pleistoceen en het Holoceen.

Het Pleistoceen (2.58Ma- 11.7ka) wordt gekenmerkt door grote schommelingen in het klimaat. De (vaak relatief lange) tijden waarin een koud klimaat bestond worden ijstijden (glacialen) genoemd. Tijden waarin het klimaat meer op dat van nu leek worden aangeduid met de term tussenijstijden (interglacialen) aangeduid. Deze grote klimaatschommelingen hadden grote gevolgen en de resultaten daarvan zijn vandaag de dag nog op veel plekken in het landschap te herkennen.

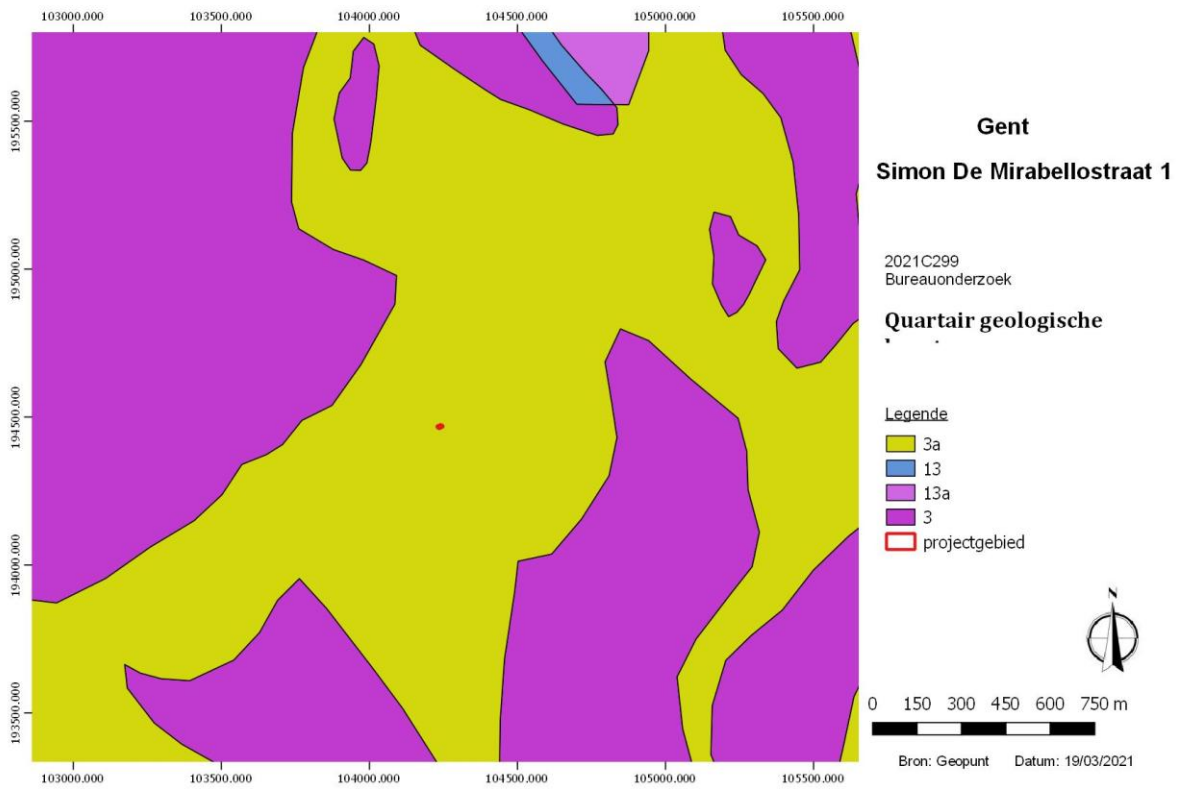
Het jongste tijdvak is (vooralsnog) het Holoceen (11.7ka – heden). Dit tijdvak is gekenmerkt door een redelijk warm klimaat en is daarom ook geclassificeerd als een interglaciaal. Met name in het laatste deel van dit tijdvak is de invloed van de mens op de aarde sterk toegenomen, wat voor de geologie grote gevolgen heeft.⁷

De sedimenten van Quartaire ouderdom worden op grote schaal aan het oppervlak aangetroffen en zijn weergegeven op de Quartairgeologische kaart volgens het principe van profieltypekartering. Daarbij worden lithologie, genese en (chrono-) stratigrafie aangehouden als de belangrijkste kenmerken waar gronden op worden ingedeeld. De dikte van de Quartaire afzettingen varieert sterk in Vlaanderen, van minder dan een meter tot circa 30 meter.⁸

De quartair geologische kaart geeft aan dat de ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit het type 3a. Dit zijn fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimarien inclusief), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Mogelijks afwezig zijn de eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk vroeg-Holoceen en de hellingsafzettingen van het Quartair. Onderaan bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

⁷ <http://www.stratigraphy.org/index.php/ics-chart-timescale> ICS, 2017

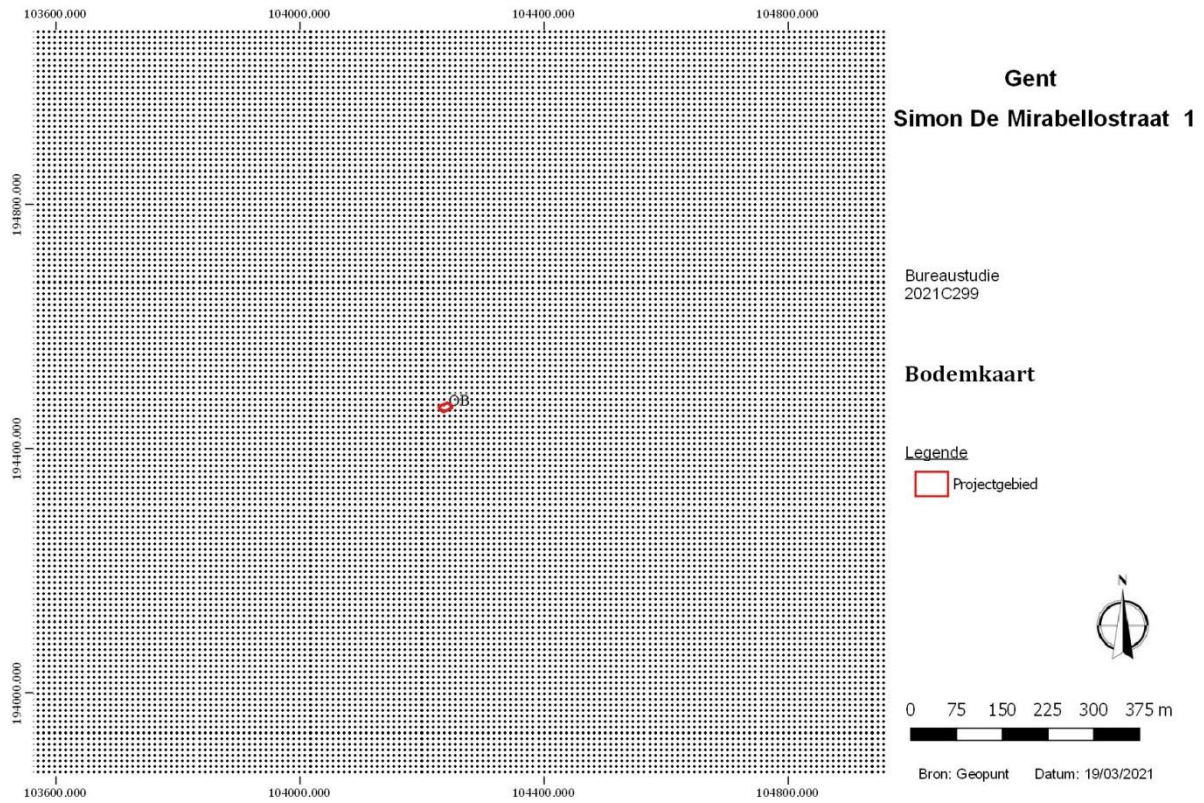
⁸ <https://www.dov.vlaanderen.be/page/quartairgeologische-kaart-150000> DOV, 2019

Figuur 23 Quartair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt)

3.3. Bodemkundige situering

Gezien de ligging van het plangebied, in het centrum van Gent, is het niet verwonderlijk dat het plangebied op de bodemkaart gekarteerd staat als OB/Antropogeen.

Figuur 24 Bodemkaart met projectie van het plangebied. (Bron: geopunt)

3.4. Historische schets⁹

3.4.1. ALGEMEEN

De vroegste menselijke aanwezigheid in de Gentse binnenstad vanaf de Prehistorie werd verschillende keren archeologisch vastgesteld. Het unieke karakter van het landschap, namelijk een verhevenheid met directe aansluiting op een rivierenstelsel heeft een aantrekkingskracht op bevolkingsgroepen. Vooral de zone rond en op de top van de droge Zandberg bleek een aantrekkelijke plaats om zich te vestigen. Ook in de Merovingische periode (5de eeuw tot midden 8ste eeuw) oefent de Zandberg diezelfde aantrekkingskracht uit. Sommige bronnen spreken van een landelijke nederzetting op de Zandberg. Echter sporen *in situ* van deze nederzetting werden nog niet teruggevonden. Aan de oost- en de zuidzijde van deze nederzetting worden nog voor het midden van de 7de eeuw twee abdijen opgericht namelijk *Ganda* (de latere Sint-Baafsabdij) en *Blandinum* (de latere Sint-Pietersabdij). Uit historische bronnen is geweten dat naast de Sint-Baafsabdij reeds een handelsnederzetting aanwezig was die *Ganda* heette.

Als gevolg van de invallen van de Noormannen (tweede helft 9de eeuw) kwam er een einde aan deze nederzetting. Ook de groei van de aanpalende Sint-Baafsabdij werd onderbroken en de geestelijken vluchtten naar Noord-Frankrijk. Ter hoogte van de Sint-Janskerk (de huidige Sint-Baafskathedraal) ontstond een *portus* omgeven door een D-vormige gracht. In hoeverre deze *portus* al bestond voor de invallen van de Noormannen is niet geweten. Ook over het uitzicht van de omgrachting, het tijdstip van aanleg en de functie ervan rijzen nog vragen. Een belangrijk element die meespeelt in het verhaal zijn de verbindingssassen tussen de Sint-Pietersabdij en de Sint-Baafsabdij enerzijds en anderzijds een as die de verbinding maakte tussen de Schelde en de Leie.

⁹ Gebaseerd op VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017 pp. 7-22. en [Historische stadskern van Gent | Inventaris Onroerend Erfgoed](#) (geraadpleegd op 10/11/2017).

Figuur 25 De eerste nederzetting met haar assen. (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p. 12.)

LEGENDE:

- Parallele as met de Schelde.*
- Weg die de Sint-Pietersabdij verbindt met de Sint-Baafsabdij en waarlangs de handelsnederzetting zich uitstrekte met haaks hierop de as die de Schelde met de Leie verbond.*
- Afsplitsing van de weg tussen beide abdijen.*

In de 10de en 11de eeuw groeiden de *portus*, ontstaan aan de 'zandberg', en de bewoningskern, ontstaan rond het Gravensteen, stilaan naar elkaar toe om één grote *portus* te vormen. In 941 werd ten behoeve van deze portusbewoners een bidplaats opgericht, de Sint-Janskerk, op de plaats van de latere Sint-Baafskathedraal. De beide bevolkingskernen groeiden in de loop van de 10de eeuw naar elkaar toe langs een rechte verbindingsas, de Hoogpoort. Nog in de 10de eeuw werd de heropbouw van beide abdijen aangevat met steun van de graven van Vlaanderen. Rond de abdijen zouden zich nadien dorpen vormen die oorspronkelijk geen deel uitmaakten van de stedelijke *portus*. Deze laatste breidde zich snel uit in verschillende richtingen. Dit wordt onder meer aangetoond door de nieuwe markten en kerken die in de 11de eeuw opgericht werden: de Vrijdagmarkt met de Sint-Jacobskerk en de Koornaard (Korenmarkt) met de Sint-Niklaaskerk op de rechteroever van de Leie, en de Sint-Michielskerk op de linkeroever van deze rivier. De Gentse portusbewoners streefden meer en meer naar onafhankelijkheid. Mogelijk op het einde van de 11de of het begin van de 12de eeuw beschikten de Gentenaars over een eigen schepenbank, bestaande uit dertien schepenen. De stad ontwikkelde zich snel door een toenemende economische activiteit.

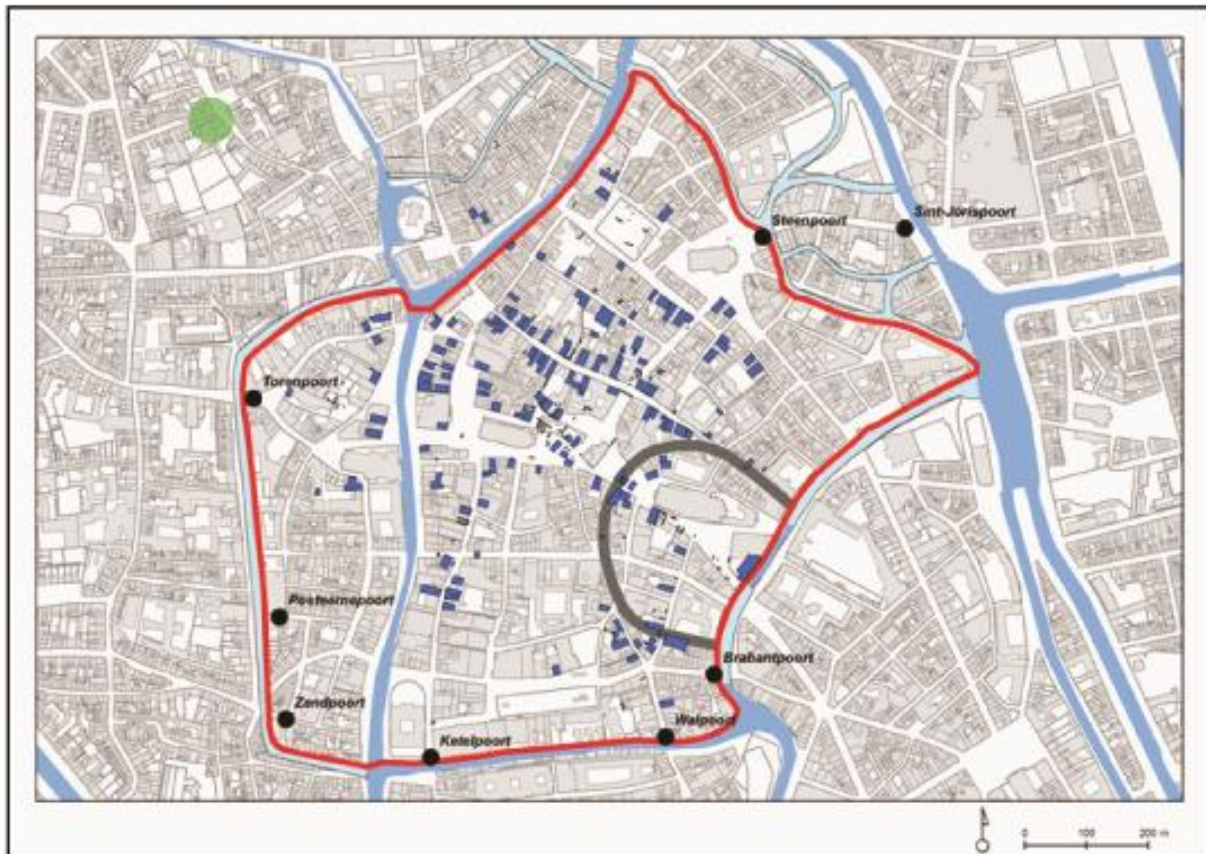

Figuur 26 Het groeien uit de *portus*: (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p.17.)

Legende:

- De portusomwalling
- Oorspronkelijk traject tussen beide abdijen en de haakse as naar de Leie
- De handelsroute en de as van de Hoogpoort (10de eeuw)
- De as van de Onderstraat (11de eeuw)
- de as van de Kammerstraat (12de eeuw)

Rond 1100 werd de stad omgeven door een watergordel, die haar grondgebied scheidde van de Sint-Baafs- en Sint-Pietersdorpen en het omliggende platteland. Deze gordel bestond deels uit natuurlijke waterlopen, deels uit gegraven grachten. Zo werd het Gentse gebied in de vorm van een kuip van 80 hectare groot, omgeven door de Reep (Schelde) ten oosten, door de Ottogracht ten noordoosten, de Leie ten noordwesten, de gegraven Houtlei ten westen en de gegraven Ketelgracht ten zuiden. Minstens vier poorten verleenden toegang tot de stad: de Brabantpoort, de Ketelpoort, de Torenpoort en de poort aan de Steenbrug. De Kuip werd op bepaalde plaatsen versterkt door wallen, gemetselde muren, torens en sluizen. De economische bloei van Gent, die vooral gebaseerd was op de lakennijverheid en de graanhandel, ging gepaard met een toename van de bevolking. Het centrale deel van de stad was sterk bebouwd. Hoewel het grootste deel van de gewone huizen in hout opgetrokken waren, verrezen vanaf de 12de eeuw de eerste stenen patriciërswoningen en stapelhuizen, gebouwd in donkergrijze kalksteen die uit Doornik aangevoerd werd. Ook de meeste kerken werden in de 12de eeuw in steen herbouwd.

Figuur 27 Aanduiding van de tweede stadsomwalling op het kadaسترplan (rood). De gekende patriciërswoningen (Stenen) te Gent (blauw) en de locatie van het plangebied (groene bol) (bron: Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).

In de loop van de 13de eeuw groeide de agglomeratie buiten haar eerste omheining. De stadsmagistraat, die sinds 1228 bestond uit een oligarchische top van drie groepen van dertien mannen, de zogenaamd XXXIX die de macht stevig in handen hielden, streefde ernaar het grondgebied van Gent uit te breiden. In diezelfde eeuw nog wist men een aantal omliggende gronden, meestal door aankoop, te bemachtigen. Zo werden achtereenvolgens de zogenaamd waterwijk (ten noorden van de Ottogracht), het Terra Montium (ten zuidwesten van de Sint-Michielswijk), Overschelde, de "upstallen" (tussen Nieuwe en Oude Leie), de Oudburg, het "Ser Raas Gerechte" (tussen Coupure en Leie), het 's Borchgraven Gerechte (Briel, Burgstraat), de Muide en Marialand geannexeerd. Zo groeide Gent uit tot een enorme stad met een oppervlakte van 644 hectare, waarvan echter grote gebieden nog onbewoond bleven.

Sinds de tweede helft van de 13de eeuw was men bekommerd om de nieuwe aanwinsten van het omliggende af te sluiten. In 1254 werd een overeenkomst gesloten door de abt van Sint-Pieters en de schepenen om versterkingen op het grondgebied van het Sint-Pietersdorp op te richten. Bij de belangrijkste toegangswegen werden een aantal stadspoorten opgericht. Vermelden we in dit verband de Heuvelpoort en de Petercellepoort of Kortijkse poort, die op het grondgebied van het Sint-Pietersdorp opgetrokken werden; de Koepoort en de Steenpoort bij het Arteveldeplein; de Vijfwindgatenpoort, later vervangen door de Keizerpoort, aan het einde van de Lange Violettenstraat; de Sint-Lievenspoort op het kruispunt van de Sint-Lievenslaan en Keizersvest; de Brugse poort en Muidepoort aan de noordoostgrens van de stad; de Spitaalpoort en Dendermondse poort op het grondgebied van de Sint-Baafsabdij en tenslotte nog de Antwerpse of Geuzenpoort, die pas in de 16de eeuw opgericht werd. De vestingen zelf vormden in feite geen aaneengesloten omheining. Men rekende immers op de moerassige gronden rond de stad die door de bouw van sluizen bij eventuele aanvallen onder water konden gezet worden. Deze sluizen werden op het einde van de 13de eeuw opgericht; de voornaamste waren het Braamgat aan de Opperschelde, het Kuipgat aan de Leie en de Grote Spei aan de Nederschelde. De nieuwe vestingen liepen langs de Leie in het zuidwesten, de Waldam en de Vogelenzanggracht in het westen en noordwesten, terwijl de Muide in het noordoosten door een vest werd ingesloten. In het oosten werd

het Sint-Baafs dorp afzonderlijk omheind. In het zuidoosten werden de nieuwe stadgronden omgeven door de Schepenvijver in 1254, het Klein Scheldeken in 1325, en een gracht tussen de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort, in 1378-84 gegraven. Daarbij hoorde de Hoge Vest, die liep van Heuvelpoort naar de Bijloke ten zuiden van het Sint-Pietersdorp.

Figuur 28 Panoramisch plan van Gent uit 1534. (bron: Lukas - Art in Flanders VZW, photo Hugo Maertens)

Toen aan de hegemonie van het patricisch bewind een einde werd gesteld, werden ook de ambachtslieden bij het bestuur van de stad betrokken. In 1301 werd door de ordonnantie van Senlis een nieuw schependom ingesteld, dat voortaan zou bestaan uit twee dertientallen, die de benaming kregen van schepenen van de keure en schepenen van de gedele. Deze schepenen met verschillende bevoegdheden beschikten elk over een eigen schepenhuis. In de eerste helft van de 14de eeuw werd ook het Belfort, symbool van de stedelijke macht, opgericht. De groei van Gent werd echter gedeeltelijk onttrederd door tal van oorlogen en beroeringen op sociaal vlak. Door de concurrentie van onder meer Brabant en Engeland verloor Gent zijn unieke handelspositie op het gebied van de lakennijverheid. De eeuw van de Artevelde betekende een eeuw van strijd voor de onafhankelijkheid van Vlaanderen ten opzichte van Frankrijk, waarbij Gent een grote rol speelde.

Ook onder de dynastie van de Bourgondiërs kwam het particularistische Gent herhaaldelijk in botsing met het centrale bestuur. Ondanks alle tegenslagen en vernederingen bleef Gent een belangrijke rol spelen op gebied van handel, nijverheid en kunst. De graanhandel en de linnennijverheid bloeiden, terwijl ook tal van nieuwe gebouwen opgericht werden. Naast prachtige gildenhuisen en hallen, verrees onder meer ook het nieuwe, groots opgezette laatgotische schepenhuis, dat echter onvoltooid zou blijven. Om de gebouwen op te trekken werd Lediaanse kalkzandsteen aangevoerd uit de omgeving van Gent, gekenmerkt door een goudbruine kleur.

Gent heeft het uiteindelijk moeten afleggen tegen de in Gent geboren Karel V, die door de Karolijnse Concessie in 1540 de economische, sociale en politieke structuur van de stad grondig wijzigde. De privileges van de ambachten, die verstarring in de hand werkten, werden opgeheven. De bouw van een dwangburcht, het Spanjaardkasteel, werd bevolen op de plaats waar de Sint-Baafsabdij lag, waardoor het grootste deel van deze belangrijke abdij en het dorp daar rond verdween. De tweede helft van de 16de eeuw werd gekenmerkt door de godsdienstoorlogen, waarin Gent wederom een belangrijke rol zou spelen. De stad kende een calvinistisch bewind van 1577 tot 1584, met als belangrijkste figuren Hembyze en Ryhove. In deze periode werd een nieuwe gebastioneerde omheining rond Gent aangelegd. De eerste werken startten in 1572, maar de belangrijkste werden sinds 1577 uitgevoerd. Men volgde hierbij grotendeels de lijn van de tweede omheining maar in het oosten kwam men dicht bij de stad en nam men de bewaard gebleven delen van het Spanjaardskasteel op in de versterking. Deze omheining had de karakteristieke driehoekige vorm die het Gentse grondgebied zou blijven typeren tot het einde van de 18de eeuw.

Figuur 29 Plan uit 1649, Flandria Illustrata Sanderus (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent,_Belgium_-_Map_1649.jpg).

Het bevolkingscijfer was tegen het einde van de 16de eeuw sterk gedaald tot 30.000 inwoners, onder meer te verklaren door het grote aantal uitwijkingen om religieuze en economische redenen. In de 17de eeuw kende Gent een langzame heropleving, die duidelijk weerspiegeld werd in het stijgende bevolkingscijfer dat in 1690 terug tot 52.000 geklommen was. Vele kloosters vestigden zich in de stad, en kerken en openbare gebouwen werden opgericht of hersteld. Daardoor ontwikkelde zich een intensieve bouwbedrijvigheid, die aangewakkerd werd door het beleid van de aartshertogen Albrecht en Isabella. In deze periode werd het versteningsproces van de woonhuizen, dat reeds sinds de 16de eeuw door toelagen gestimuleerd werd, intensief doorgevoerd. Gent telde in de 17de eeuw circa 7.000 huizen en 500 straten. Het begin van de 18de eeuw betekende eerst een achteruitgang door de nasleep van de oorlogen tegen Lodewijk XIV, doch weldra volgde weer een tijdperk van betrekkelijke bloei onder het Oostenrijks bewind (1714-1792). Onder het centraliserende beleid van Maria Theresia werden handel en nijverheid gestimuleerd. De eerste fabrieken werden opgericht en een nieuwe handelaarsklasse ontwikkelde zich. Zij werden de opdrachtgevers voor de bouw van een aantal statige herenhuizen in het centrum van de stad. Op het einde van de 18de eeuw werden door verschillende verordeningen van Jozef II een aantal kerkelijke instellingen afgeschaft en werd ook een aanvang gemaakt met de ontmanteling van de stadsomheining. In 1786 werden bij een volkstelling 48.409 inwoners geteld.

In 1789 brak de Franse Revolutie uit en in 1794 kwamen geheel de Zuidelijke Nederlanden tot 1814 onder Frans gezag te staan. Dit betekende een grondige wijziging van maatschappij en instellingen. Gent werd de hoofdstad van het Scheldedepartement, één van de negen Franse departementen die in 1795 in de Zuidelijke Nederlanden opgericht werden. De eerste periode van deze overheersing was vrij brutaal en gericht tegen de katholieke clerus en adellijke grondbezitters. Vele kerken en kloosters werden als nationaal goed verkocht of gesloopt. Op de vrijgekomen gronden verrezen later nieuwe, burgerlijke gebouwen. Onder Napoleon I werd de stad verder ontmanteld. De katoennijverheid, met Lieven Bauwens als promotor, kende een snelle ontwikkeling. De constante toename van de bevolking had een vermeerdering van de bebouwde oppervlakte tot gevolg.

Het Hollands bewind onder koning Willem I (1814-1830) was vrij gunstig voor Gent. Door de stichting van de rijksuniversiteit in 1816 werd Gent een nieuw element rijker, dat niet alleen op geestelijk en intellectueel, maar ook op bouwkundig gebied een sterke stempel op deze stad zou drukken. Tevens werd de economie sterk gestimuleerd waardoor de hogere burgerij zich orangistisch opstelde en verzet bood tijdens de Belgische Omwenteling.

Na de aanvankelijke moeilijkheden bij de stichting van België, veroorzaakt door de sluiting van de Schelde en het kanaal van Terneuzen en het verlies van overzeese afzetgebieden, ging de onstuitbare groei van Gent verder. Door de uitbreiding van de katoen- en vlasnijverheid werd Gent één van de leidende textielcentra van Europa. De bevolking kende een snelle aanwas en verdubbelde haar aantal inwoners op 60 jaar tijd (155.000 in 1890). Arbeiderswijken (beluiken) en fabrieken werden op de nog onbebouwde ruimten opgericht terwijl de stad zich verder ging uitbreiden tot de randgemeenten.

Het stadscentrum onderging op het einde van de 19de eeuw een aantal wijzigingen. Door het zogenaamd Zollikofer-De Vigneplan, uitgevoerd na 1883, werd voorzien in een rechtstreekse verbinding tussen het centrum van de stad en het nieuwe Zuidstation. Daartoe werden de Limburg- en Vlaanderenstraat aangelegd. Een gedeelte van de Reep, van de Brabantdam tot het Geraard Duivelsteen werd overwelfd, het Prof. Laurentplein en de Henegouwenstraat werden afgelijnd. Ook de Oude Schelde werd drooggelegd, waardoor de Kuiperskaai en de Oude Scheldestraat ontstonden. Talrijke historische waterwegen en wallen werden gedempt (Ottogracht, Houtlei, Plottersgracht, Schipgracht).

Onder burgemeester Emile Braun (1895-1920) werd de oude binnenstad grondig "gesaneerd". Dat wil zeggen dat het oude stratennet door de afbraak van hele huizenblokken veranderd werd. Het Sint-Baafsplein en het E. Braunplein werden gecreëerd terwijl de belangrijkste gebouwen, het Belfort, de Lakenhal, het Gravensteen, de Sint-Niklaaskerk en de Sint-Baafskathedraal werden vrij gemaakt van aanbouwen. De monumentale Sint-Michielsbrug werd over de Leie aangelegd. Tevens werden in het vooruitzicht van de wereldtentoonstelling van 1913 een aantal restauraties van belangrijke monumenten doorgevoerd.

3.4.2. HET PLANGEBIED BINNEN HET AREAAL VAN HET PRINSENHOF

In dit deel wordt de historiek van het Prinsenhof en de plaats van het plangebied binnen dit Prinsenhof met behulp van kaartmateriaal besproken.

11de -12de eeuw

Over de vroegste ontwikkeling van het Prinsenhof is weinig geweten. Het plangebied ligt namelijk ter hoogte van een moerassig gebied, de Wondelgemmeersen, en lijkt door deze topografische ongunstige ligging weinig geschikt voor bewoning.¹⁰ De oudste gegevens gaan terug tot de 11de -12de eeuw en gaan gepaard met de inplanting van een adellijk mottekasteel. Het latere Prinsenhof is ontstaan uit een goed, bekend als de Wal, *le Wal* of het Hof ten Walle. In 1231 wordt dit omschreven als een land met wal en voorhof, gelegen tussen het Gravensteen en Wondelgem. Waarschijnlijk kent deze structuur al een vroegere oorsprong. Het mottekasteel was een omwalde ophoging of motte, met een houten of stenen toren, en een voorhof, eveneens vaak omwald. Het landschap van de Wondelgemmeersen liet geen andere keuze. Men moest diepe, brede grachten graven om hoger gelegen, bewoonbare eilanden te kunnen realiseren. De motteheuvel of het opperhof vertegenwoordigde de adellijke, residentiële en/of militaire betekenis van de site. Het meestal lagere, maar ook opgehoogde en omwalde voorhof bood plaats aan dienstgebouwen, voorraadkamers, ambachtelijke bedrijvigheden en verblijf voor het personeel, soms ook een hal, een huis en een kapel voor de eigenaar-bouwheer en zijn familie. Mottekastelen worden vooral geassocieerd met de adel wiens macht op territorialiteit was gericht.¹¹

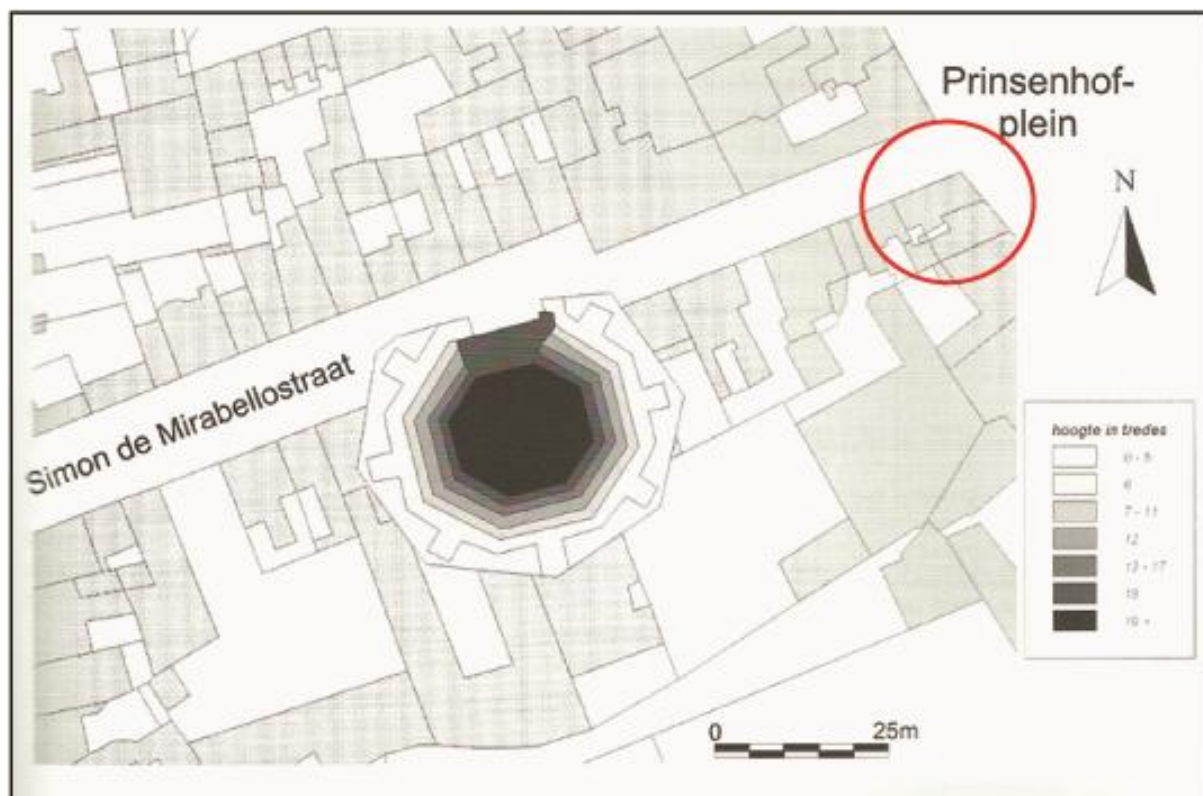
In 1064 werd het gebied (bekend onder de naam '*s Burggraven gerechte*) van het latere Prinsenhof door graaf Bouwdewijn V (1035-1067) in leen gegeven aan een burggraaf. Het instellen van de functie van burggraaf of *castellanus* maakte deel uit van de reorganisatie van het graafschap Vlaanderen in de 11de eeuw. Dat een burggraaf van Gent in zijn eigen rechtsgebied buiten de toenmalige handelsstad Gent en op enige afstand van het grafelijke kerndomein, het Gravensteen, een mottekasteel oprichtte, paste in de algemene ontwikkeling van wat toen in Noordwest-Europa gangbaar was.

Via kaartmateriaal kon de locatie van de motte met omwalling en het voorhof gelokaliseerd worden. De motte bevindt zich net ten zuiden van de Simon de Mirabellestraat en een gedeelte onder de straat. Het plangebied ligt ten oosten van de locatie van de motte, op ongeveer 40m. Het voorhof met de dienstgebouwen lag vermoedelijk op de plaats van het latere kerneiland.¹²

¹⁰ LALEMAN M.C., 2001, p. 202.

¹¹ Ididem.

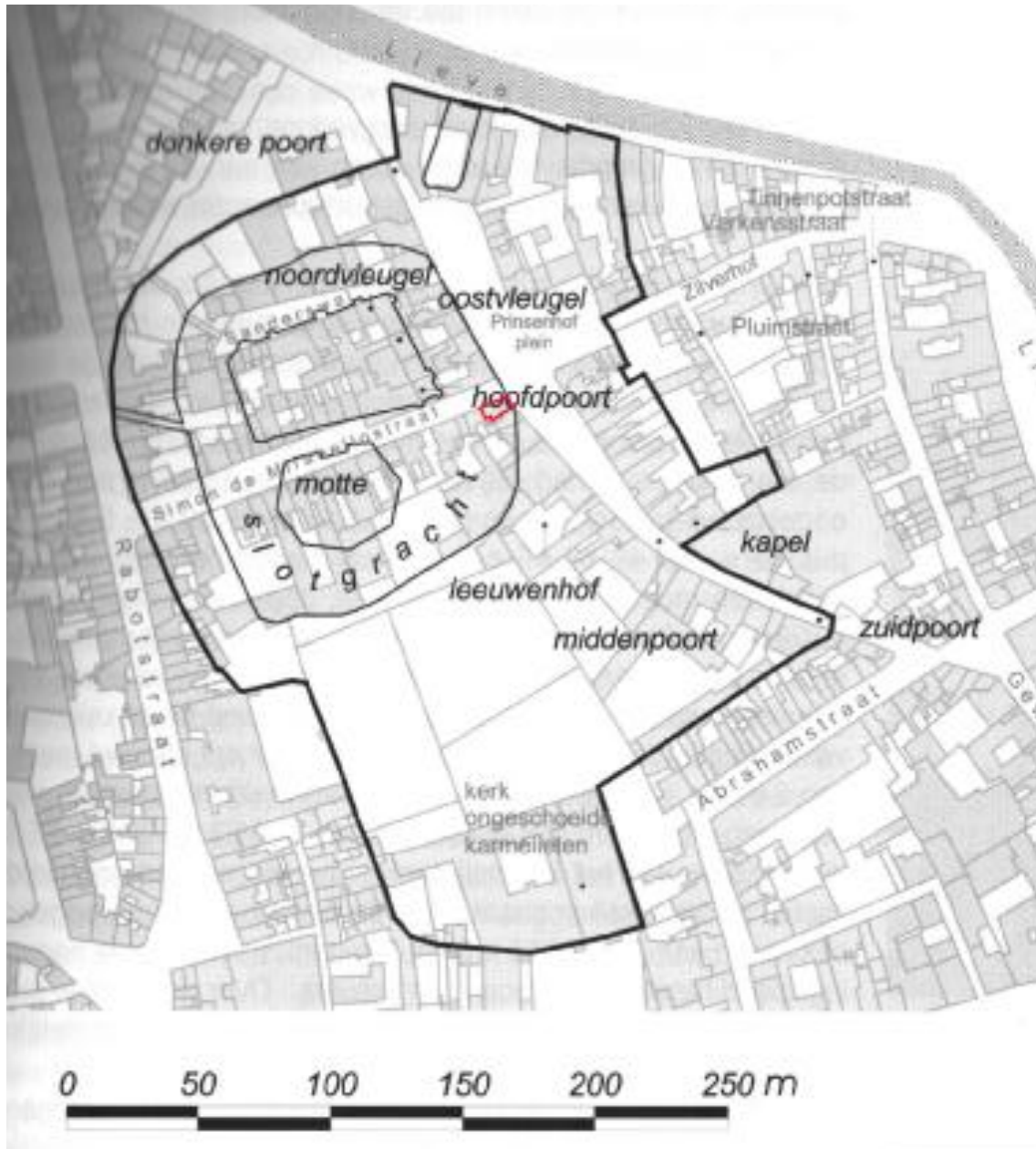
¹² LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, p. 16.

Figuur 30 Situering en reliëfweergave van de motte onder de Simon de Mirabellostraat en de bebouwing ten zuiden van de straat. (bron: LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, p. 17.)

13de eeuw

In de eerste helft van de 13de eeuw werd de wal aangekocht door Alexander Braem, een telg uit een bekende Gentse familie van erfachtige lieden, kooplui en schepenen. Het is een mooi voorbeeld waarbij de adel, vaak uit geldgebrek, een deel van haar bezittingen diende te verkopen, meestal aan kapitaalkrachtige erfachtige lieden die zich vereenzelvdigden met de adel. Braem liet zich 'ridder' noemen en wijzigde de familienaam in Sersanders. Alleen de straatnaam Sanderswal, de straat die in de 19de eeuw als 'Cul de sac de la Cour' op de noordelijke slotgracht werd aangelegd, herinnert nog aan hun aanwezigheid.¹³

Figuur 31 Situering van de belangrijkste onderdelen van het Hof ten Walle ten opzichte van het hedendaagse kadasterplan met aanduiding van het projectgebied (rood). (bron: GELAUE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 27.)

14de eeuw

In 1323 ging de Wal over van de erfgenamen van de Sersanders op Simon de Mirabelle, zoon van een steenrijke geldwisselaar. Uiteindelijk werd hij vermoord in 1346 nadat hij duidelijk Jacob van Artevelde had gesteund tegen het grafelijke en Franse gezag. Wat Simon de Mirabelle deed met het verworven Hof ten Walle is niet duidelijk. Hij resideerde veel in Gent en woonde in een stenen huis *Ser Symoenssteen*, tussen de Burgstraat en de Abrahamstraat.

¹³ LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, p. 16-17.

Belangrijk in het verhaal is het gegeven dat vrij veel stukken grond van het Hof ten Walle werden geprivatiseerd. Het ging om ondermeer de terreinen tussen de Abrahamstraat en de omheining van het Hof. Aan de oostzijde ging het om het deelgebied waarin het Zilverhof, de Pluimstraat, de Varkensstraat en de Tinnenpotstraat werden getrokken. Aan de westzijde ging het om het gebied tussen het Sint-Elisabethbegijnhof en de omheining van het Hof.¹⁴

Graaf Lodewijk van Male (1346-1384) vond het Hof ten Walle het ideale uitgangspunt voor de oprichting van een *castrum*, een opvolger van het sterk verouderde Gravensteen. In 1366 werd het Hof ten Walle dé residentie van de graven van Vlaanderen, ten koste van het Gravensteen. Er vonden vermoedelijk belangrijke verbouwingen plaats maar hoe die realisatie moeten voorgesteld worden is koffiedik kijken. Archeologisch onderzoek heeft aangetoond dat de hoofdepoort die vanaf het voorhof toegang gaf tot het grote binnenplein ontwikkeld is uit de 14de eeuwse donjon. Het complex hal, *antichambre* en kapel kunnen grotendeels in de late 14de eeuw tot stand zijn gekomen.

Wat de bouwkundige inbreng van Filips de Stoute (1383-1404) en Margareta van Male was is nog minder geweten. Wel is geweten dat twee topkunstenaars A. Beauveneru en M. Broederlam werkzaam waren in het Hof ten Walle. Ook een bekend glasmaker werd vergoed voor het realiseren van glasramen voor het paleis. Uit deze, weliswaar schaarse bronnen, blijkt dat het Hof ten Walle een goed georganiseerd adellijk paleis was met Franse levensstijl en internationale culturele inbreng.¹⁵

15de eeuw

Uit het onderzoek van de geschreven bronnen voor de 15de eeuw blijkt dat de grote Bourgondische bouwheren voor het Gentse hof niet vanuit een nihilistische situatie vertrokken, maar het bestaande paleis, zoals in de 14de eeuw reeds werd hervormd door Lodewijk van Male, ingrijpend hebben aangepast. De geschreven bronnen geven aan dat vooral Filips de Goede de grote bouwheer was van het Hof ten Walle en dat hij verantwoordelijk was voor de best gedocumenteerde bouwcampagnes gedurende de 15de eeuw. In de talrijke bronnen werd ook vermelding gemaakt van het oudste deel van de site: de motte. Hieruit kan deels afgeleid worden hoe dit onderdeel van het Hof ten Walle gebruikt werd in de 15de eeuw. Zo was er in 1418-1420 sprake van een duiventil in een huis op de motte.¹⁶ Mogelijk, en dit wordt eveneens bevestigd door de cartografische bronnen die uit latere periodes beschikbaar zijn, maakte het opperhof van de motte geen deel uit van het kasteel opgericht ter hoogte van het voor- of neerhof, maar fungeerde het eerder als een onderdeel van de omliggende bijgebouwen en tuinen.

16de eeuw – 17de eeuw

Volgens de overleveringen zou Keizer Karel in 1500 het levenslicht gezien hebben in het Hof ten Walle, vanaf dan het Prinsenhof genoemd. Het gevoerde onderzoek over het Prinsenhof leverde zeer weinig informatie op over de (bouw)activiteit gedurende de 16de eeuw. De bouwkundige resten die tot op heden werden geïnventariseerd, laten vermoeden dat er weinig structurele ingrepen waren en dat het paleis als geheel nagenoeg bleef functioneren zoals dit in de 15de eeuw het geval was. Eenzelfde beeld kan trouwens geschetst worden voor het verblijf van de aartshertogen Albrecht en Isabella in het begin van de 17de eeuw.¹⁷

Uit de 16de eeuw dateert een eerste kaart namelijk de kaart van Jacob van Deventer (1505-1575). Tijdens de tweede helft van de 16de eeuw vervaardigde de cartograaf Jacob van Deventer in opdracht van de Spaanse koning Filips II de plattegronden van meer dan 220 steden van de Nederlanden. In de meeste gevallen gaat het om de oudste cartografische weergave van deze steden die vandaag nog wordt bewaard. Deze documenten bieden ons dus een getuigenis over de steden in onze gewesten zoals ze er voor stonden op het einde van de middeleeuwen. Op deze kaart uit 1559 staat het Hof ten Walle afgebeeld als een vierkant kasteel omringd door een vrij brede gracht. De noordelijke en de westelijke vleugel van het kasteel lijken meer uitgebouwd dan de oostelijke en de zuidelijke vleugel. De kasteelsite werd omgeven door velden en landerijen. Het plangebied bevindt zich vermoedelijk ter hoogte van de brede gracht die het kasteel omringd. Ten westen staat op de plaats van de motte een toren afgebeeld, vermoedelijk de historische donjon.

¹⁴ LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, p. 20.

¹⁵ LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, p. 23.

¹⁶ ERVYNCK A., 2000, p. 118.

¹⁷ CHARLES L., DE VUYST W., ERVYNCK A., EVERAERT G., LALEMAN M.C. & LAPORTE D., 2000, p. 201.

Figuur 32 Kaart van Deventer (16de eeuw) met aanduiding van de locatie van het plangebied. (bron: [Gand \(aus At 46-16\).](#) - [Digitales Portal - Mecklenburg-Vorpommern \(digitale-bibliothek-mv.de\)](#))

Op de kaart van Braun en Hogenberg uit 1572 is het niet gemakkelijk om het plangebied exact te lokaliseren. Vermoedelijk bevindt het zich ook ter hoogte van de gracht.

Figuur 33 Het plangebied gelokaliseerd op de kaart van Braun en Hogenberg (bron: [Braun Gent UBHD - Lijst van oude kaarten van Gent - Wikipedia](#))

Erg veel beeldmateriaal bleef bewaard uit de 17de eeuw. Het is dan ook mogelijk een correcte inschatting te maken van de bebouwing en het gebruik van de site van het Hof ten Walle, en bijgevolg ook van het plangebied, gedurende deze periode. Een erg dankbare bron vanwege zijn hoge graad van detail is een plan dat in 1649 werd opgemaakt. Het plan van Pierre Paul Mercx uit 1649 werd opgesteld naar aanleiding van een geplande privatisering van een deel van het Prinsenhof. De opbrengst was bedoeld voor het delgen van renten en hypotheek op de vorstelijke domeinen in Braine-le-Comte en Halle. De verkoop had enkel betrekking op de gebouwen en terreinen die buiten het kernoiland waren gelegen. Op basis van de plattegrond uit 1649 kan gesteld worden dat de site zijn tweeledigheid doorheen de voorgaande eeuwen had behouden. Enerzijds situeerde zich ten noorden het kasteel, het met pracht en praal uitgebouwde Prinsenhof. Ten zuiden bevond zich nog steeds de historische kern van de adellijke site, het ondertussen eeuwenoude opperhof. Het plangebied situeert zich nog altijd grotendeels binnen de omgrachting. Het uiterste oostelijk deel ligt ter hoogte van de kademuur. Hoe het Prinsenhof er uit zag is goed geïllustreerd in de *Flandria Illustrata* van Sanderus. Het bestond uit een omgracht opperhof met een grote toegangspoort en drie ongelijke vleugels en een volledig ommuurd domein met neerhof en twee poorten. Op het neerhof bevond zich ook het befaamde leeuwenhof, die tot in de 17de eeuw in gebruik bleef.¹⁸

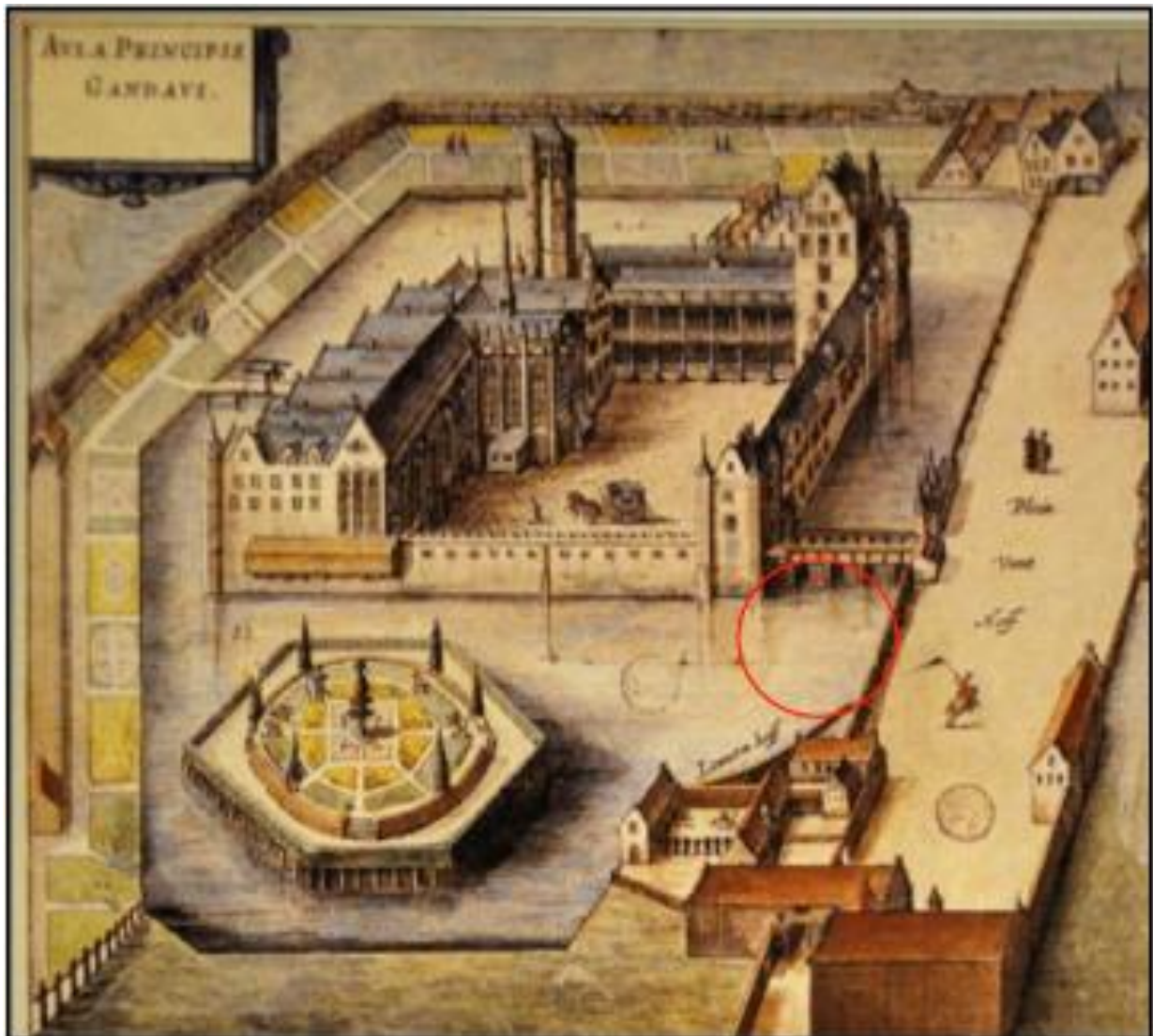
¹⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/301347>

Figuur 34 Plattegrond van P.P. Mercx (1649) van het Prinsenhof (bron: GELAUDE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 140.)

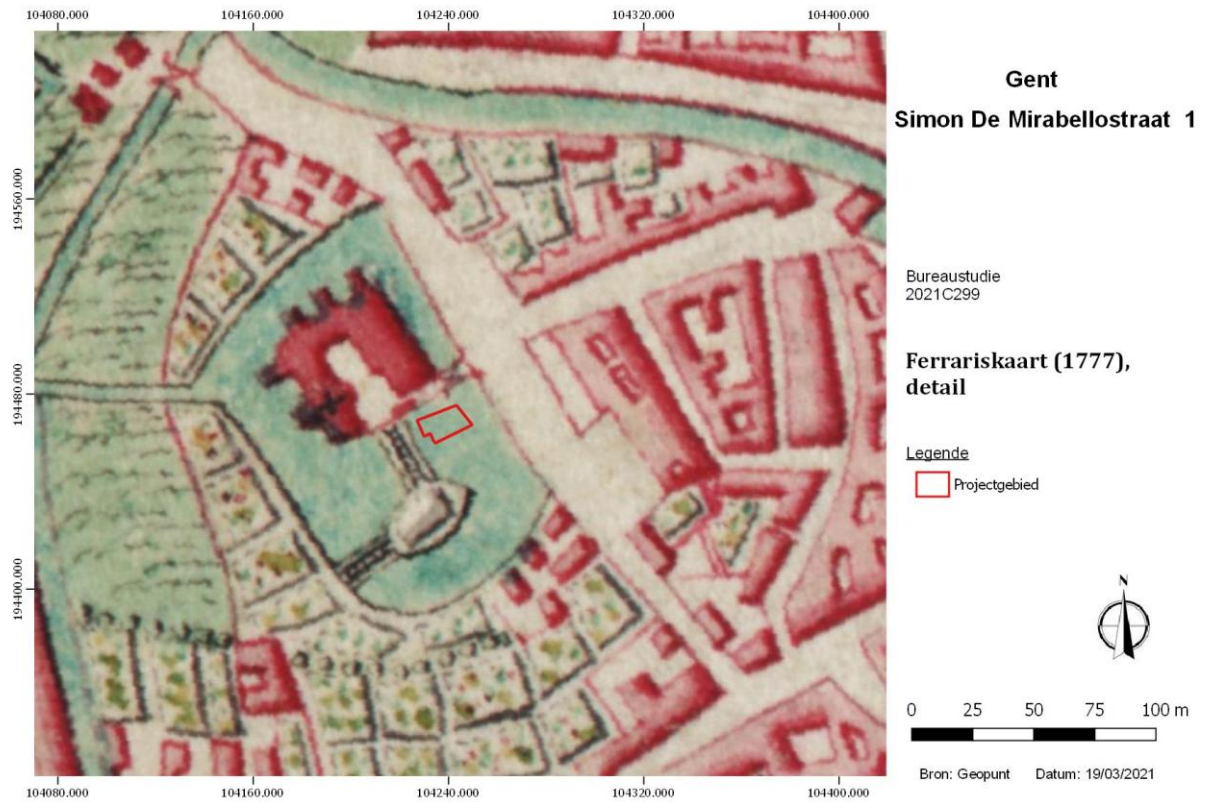
Figuur 35 Projectie van het plan van Mercx (1649) op het kadaster en aanduiding van ons plangebied (rood). (bron: GELAUDE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 141)

Figuur 36 Illustratie van het Prinsenhof in *Flandria Illustrata* met aanduiding van het plangebied. (bron: GELAUDE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 24).

18de eeuw

Uit deze periode zijn weinig iconografische bronnen voorhanden. In het begin van de 18de eeuw is de situatie nog dezelfde als in de voorgaande eeuw. In 1777 werden grote delen van het Prinsenhof opgedeeld en te koop gezet. De Ferrariskaart is de laatste kaart waarop het Prinsenhof met het in de slotgracht nog aanwezige motte-eiland, wordt weergegeven. Op de Ferrariskaart wordt het plangebied gekarteerd ter hoogte van de gracht. Op het einde van de 18de eeuw en de 19de eeuw wordt het plangebied en ook het Prinsenhof verder verkaveld. Op het plan van Goethals uit 1796 is de slotgracht gedemp. Op het plan van Louis De Vreese staat bebouwing afgebeeld op de hoek van de straat, aan de zuidwestelijke zijde bevinden zich tuinen.

Figuur 37 Ferrariskaart (1777) met projectie van het plangebied. (bron: geopunt)

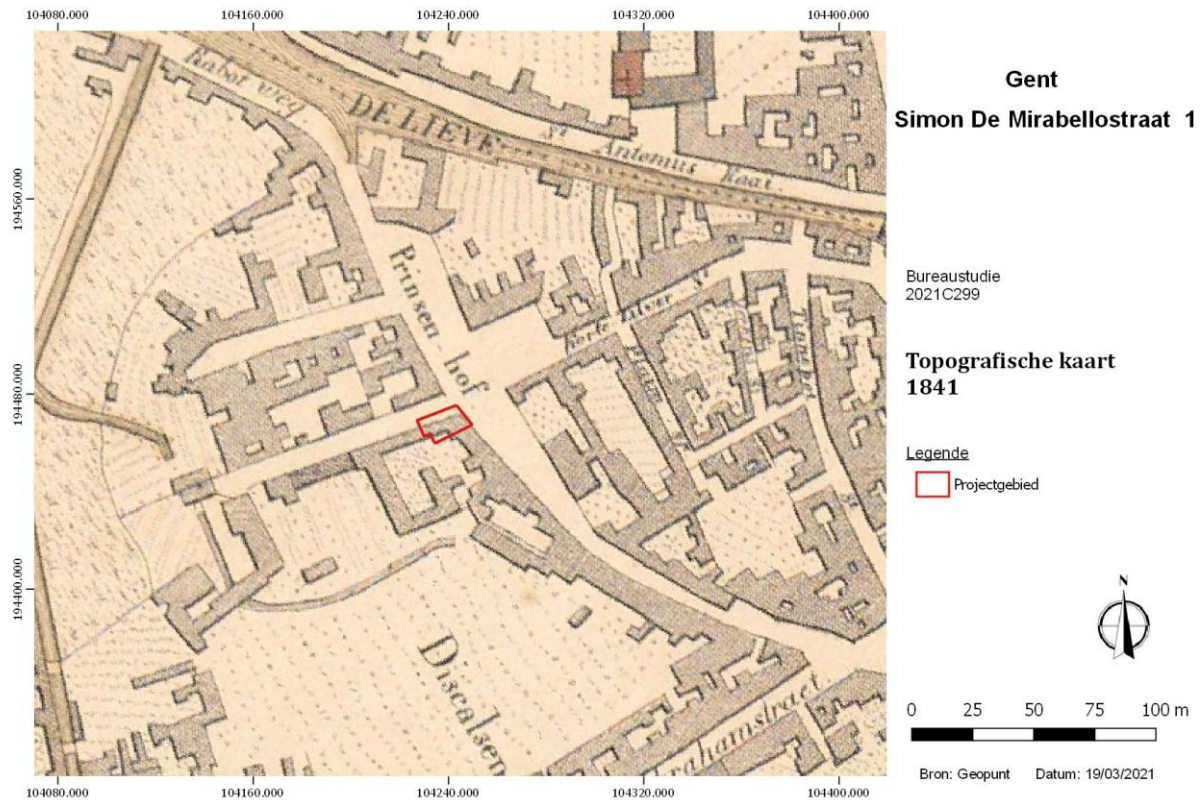
Figuur 38 Plan van Goethals uit 1796 met bij benadering het plangebied. (bron: http://alteagallery.com/stock_detail.php?ref=7712).

Figuur 39 Plan van Louis de Vreese (1799) met aanduiding van het plangebied. (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent_by_Louis_De_Vreese_in_1799.jpg).

19de eeuw

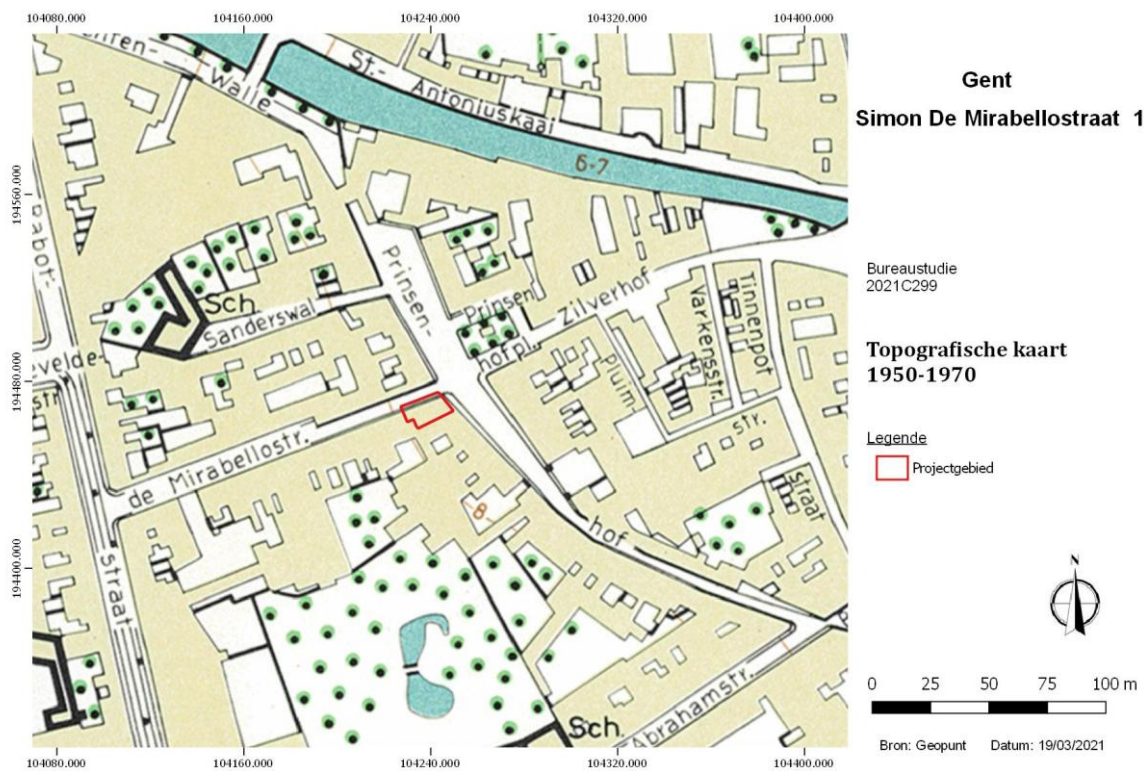
Het 19de eeuwse kaartmateriaal toont duidelijker bebouwing ter hoogte van het plangebied. Ten zuidwesten is wel nog steeds een open ruimte te zien. In de loop van de 20ste eeuw worden achterbousels aan de woningen gebouwd. De situatie verandert vermoedelijk niet meer na WOII.

Figuur 40 Topografische kaart uit 1841 met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

Figuur 41 Topografische kaart uit 1858 met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

Figuur 42 Topografische kaart 1950-1970 met projectie van het plangebied. (bron: geopunt)

Figuur 43 Orthofoto uit 1990 met projectie van het plangebied. (bron: geopunt)

3.5. Archeologische voorkennis

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving enkele archeologische vindplaatsen vastgesteld.

CAI Locatie 157902

De polygoon die hier is aangeduid verwijst naar het verloop van de ommuring van het Prinsenhof. Deze ommuring bestond uit een buitenmuur met aan de binnenzijde een parallel verlopende binnenmuur. Op bepaalde plaatsen waren poorten ingebouwd: zie CAI 151021, 151213, 151212. Op andere plaatsen werden delen van de muur aangesneden bij onderzoek: CAI 157869, 333586, 157798, 157712.

CAI Locatie 151213

Ter hoogte van het Prinsenhof 22 werden fragmentarische resten van de middenpoort aangetroffen. In de 15de eeuw bevond zich bij deze poort een klein kapelletje, de Sint-Widokapel. De materiële sporen van deze kapel zijn te zien in de zuidmuur van Prinsenhof nr. 22.¹⁹

CAI Locatie 151212

Net ten zuiden van het Tinnenpot theater werd de Zuidpoort van de omheining van het Prinsenhof waargenomen. Deze poort staat tevens op een kaart uit 1649 (P.C. Mercx). De poort had een rondbogige doorgang en bevatte ook een bovenverdieping en zolderverdieping. Aan de westelijke zijde van de poort bevonden zich mogelijk winkeltjes. Aan de oostkant van de poort bevond zich een tweede rondbogige doorgang.²⁰

CAI Locatie 151021

Deze locatie bevindt zich noordelijk van het plangebied en wordt de Donkere poort genaamd. De poort met overwelfde poortdoorgang zal oorspronkelijk geïsoleerd gestaan hebben. De poort werd aan de noordzijde geflankeerd door twee torens. De poort vormde de noordelijke toegang tot het voorhof van het Prinsenhof. De resten zijn mogelijk te dateren in de 14de eeuw. Een tweede bouwfasen kan wellicht in de 15de eeuw gedateerd worden.²¹

CAI Locatie 333586

Op deze locatie werden tijdens een prospectie vermoedelijk resten gevonden die te relateren zijn met het Hof ten Walle.²²

CAI Locatie 157869

De locatie bevindt zich ter hoogte van Prinsenhof 13-15. Tijdens een opgraving door de dienst Stadsarcheologie werden funderingen met spaarbogen gevonden, onderdeel van de omheiningmuur van het Prinsenhof. De omheiningmuur werd vermoedelijk opgetrokken in de late 15de eeuw.²³

CAI Locatie 157798

Ter hoogte van Bachtenwalle I, ten noordenvan het plangebied en vlakbij de Donkere Poort, kon de omheiningmuur van het Prinsenhof vastgesteld worden over een lengte van 37m. De muur was aan de noordzijde voorzien van steunberen.²⁴

CAI Locatie 157712

Tijdens een werfcontrole werd ter hoogte van het Prinsenhof 52 een waterput gevonden. Deze was opgebouwd uit bakstenen uit de postmiddeleeuwen en volgestort met recent puin.²⁵

CAI Locatie 151195

Ten zuiden van het plangebied, ter hoogte van het klooster van de ongeschoeide Karmelieten, werden tijdens een opgraving resten van de ommuring van het Prinsenhof aangetroffen. Een bakstenen gebouwtje dat werd aangetroffen kan als een restant van het Leeuwenhof worden aanzien.²⁶

¹⁹ LALEMAN M.C. & LIEVOIS D. 2011, pp. 41-44.

²⁰ GELAUDE F. e.a. 2000, pp. 25-66.

²¹ Ibidem.

²² Prospectienota G. Stoops en P. Van den Broeck.

²³ RAVESCHOT P. 1981, pp. 43-44.

²⁴ LALEMAN M.C. & RAVESCHOT P. 1990, pp. 53-54.

²⁵ STOOPS G. 1996, p. 63

²⁶ LALEMAN M.-C., RABAU G. & RAEYMAEKERS E. 2008, pp. 14-17.

CAI Locatie 157751

Tijdens een werfcontrole ter hoogte van de Sint-Antoniusaai 11-22 werden resten van een tegeloven aangetroffen. Het betrof aaneengekoekte geglazuurde tegels (miskaksels), enkele dakpanfragmenten en aan hitte blootgestelde verschaalde leembrokken. Onmiddellijk naast deze resten werd een ongeglazuurde 14de-eeuwse pot gevonden.²⁷

CAI 333570

Ten oosten van het plangebied, ter hoogte van de Lievekaai, werden tijdens een werfopvolging resten van de kademuur van de Lieve gevonden. De muur was opgebouwd uit brokken Doornikse breuksteen.²⁸

CAI Locatie 151312

Ten oosten van het plangebied bevindt zich een site met walgracht: het Tempelhof. Op het terrein lag het goed dat de tempelridders omstreeks 1200 ontvingen van kastelein Zeger II. Het archeologisch onderzoek bracht een groot deel van de tempelmotte met gracht aan het licht. Verschillende sporen dateren zeker van vóór 1312, het jaar van de ontbinding van de Tempelorde. De beschoeiing en de omheiningsmuur zijn waarschijnlijk eerder aan het eind van de 14de-begin 15de eeuw te dateren.²⁹

CAI Locatie 159915

Tijdens een opgraving in 2012 in de Sint-Margrietstraat, ten noordoosten van het plangebied, werden laatmiddeleeuwse muren en afvalkuilen gevonden.³⁰

Academiestraat

Een opmerkelijke locatie die vermeld kan worden werd opgegraven in 2016. De site bevindt zich ter hoogte van de Academiestraat, de Molenaarstraat, de Brandweerstraat en de Sint-Margrietstraat, circa 200m ten oosten van het projectgebied. Op het westelijke deel van het plangebied werden, op een vrij ondiep niveau, verschillende afvalkuilen, bakstenen waterputten en tonputten aangetroffen te dateren in de 14de – 18de eeuw. Centraal op het terrein werd een 19de eeuwse scheepswerf/haven aangetroffen. In de tuinzone van het Augustijnenklooster werden heel wat tonputten en afvalkuilen aangetroffen. In het westelijke deel van het plangebied werden resten van bewoning aangetroffen in de vorm van o.a. paalkuilen, een haard, waterputten en een beerput uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. In het zuiden van het projectgebied werden verschillende begravingen aangetroffen, vermoedelijk onderdeel van een pestkerkhof uit de 17de eeuw. Centraal op het terrein werden op het onderste niveau verschillende grachten aangetroffen. In het uiterste noordelijke deel van het gebied werd vermoedelijk een aarden wal of dijk aangesneden.³¹

*Opgraving Prinsenhofplein 6*³²: Ten noordoosten van het plangebied werd naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen een archeologische opgraving uitgevoerd. Binnen de woning werden twee vloerniveaus aangetroffen, waarvan het oudste vloerniveau vermoedelijk toebehoort aan de woonst van de hovenier 'maison de jardinier'. Als laatste kunnen twee haardplaatsen vermeld worden binnen de woning. Tijdens het vooronderzoek³³ werd een put aangelegd op de koer van de woning. Het eerste archeologische niveau bevond zich op een diepte van -45cm onder het huidige maaiveld of een TAW van +6,86m.

²⁷ LENS A. & STOOPS G. 1994, pp. 59-60.

²⁸ VANDENHOUTE J, 1980, pp 19-21.

²⁹ DESMET G. 1978, pp. 23-24.

³⁰ KREKELBERGH N. e.a. 2012.

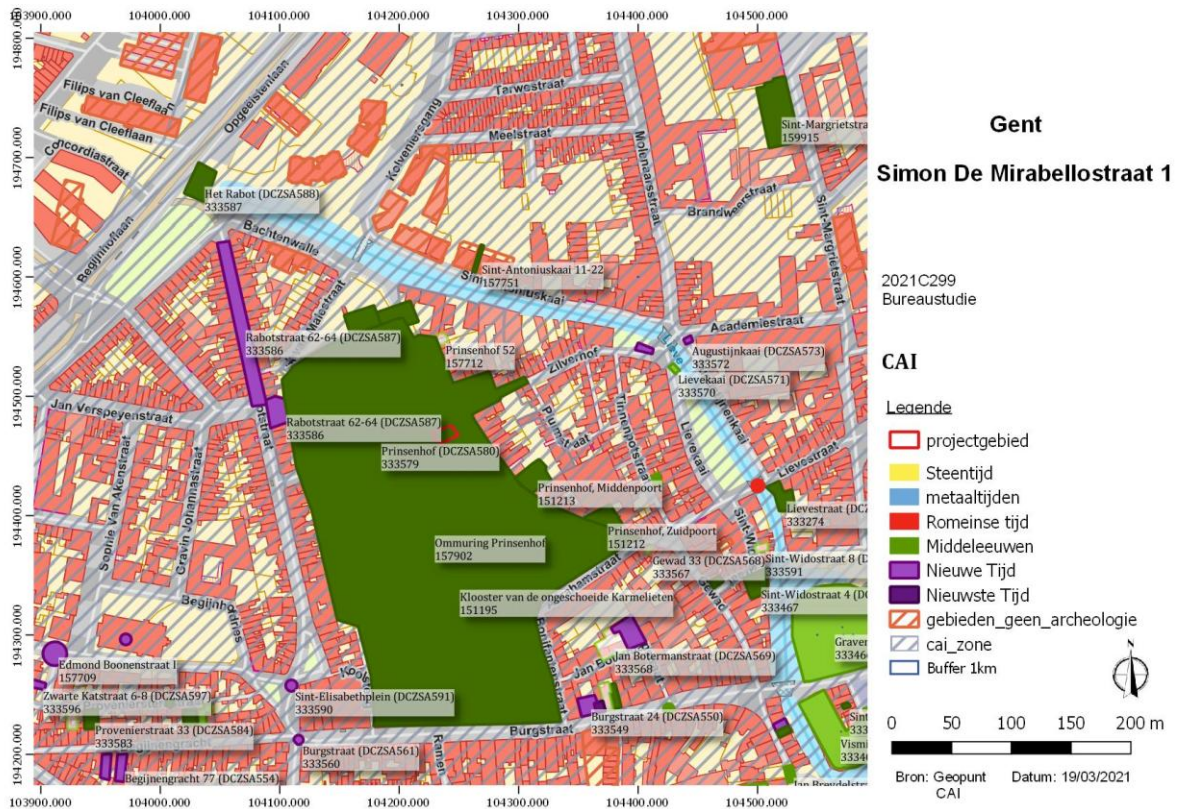
³¹ BRADT T., 2016.

³² [Opgraving Gent Gent Prinsenhofplein 6 | Archeologieportaal Onroerend Erfgoed](#)

³³ [Vooronderzoek Gent Gent Prinsenhofplein 6/Zilverhof 44A | Archeologieportaal Onroerend Erfgoed](#)

Figuur 44 Restant van de hoofpoort van het Prinsenhof opgegraven in 2011. (bron: [Een smalle doorgang voor gestelde lichamen – Ex situ](#))

Figuur 45 CAI (Centraal Archeologische Informatie) op GRB-basiskaart (bron: CAI en geopunt).

Figuur 46 Zicht op het noordoostelijke deel van de opgraving in de Academiestraat. (bron: Monument Vandekerckhove nv).

Figuur 47 Profiel aangelegd tijdens het vooronderzoek ter hoogte van het Prinsenhofplein 6. (bron: [Vooronderzoek Gent Gent Prinsenhofplein 6/Zilverhof 44A | Archeologieportaal Onroerend Erfgoed](#))

4. Synthese

4.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Het plangebied bevindt zich ter hoogte van de 'beschermde site van het Prinsenhof', binnen de historische stadskern van Gent. Op basis van historisch kaartmateriaal uit de 16de eeuw kan het plangebied gesitueerd worden ter hoogte van de slotgracht van het Prinsenhof en mogelijks de omheining/kade op het uiterste oostelijke deel van het plangebied. Het oorspronkelijk mottelichaam van het Prinsenhof situeert zich ten westen van het plangebied. Op het einde van de 18de eeuw wordt de slotgracht gedempt en worden de vrijgekomen gronden bebouwd. Dit kan aangetoond worden door middel van topografische kaarten uit het einde van de 18de eeuw en de 19de eeuw. Rondom het plangebied werd al regelmatig archeologisch onderzoek uitgevoerd. Zo werd meermaals de omheiningmuur en van het Prinsenhof onderzocht, in 2011 werd de hoofdboort blootgelegd. Het plangebied kent een vrij hoog archeologisch potentieel en er is door haar ligging een archeologische site aanwezig. Zo kunnen zich opvullingspakketten van de slotgracht, (houten) besschoeiing en eventueel (bakstenen of natuurstenen) resten van de kade binnen het plangebied bewaard zijn.

4.2. Onderzoeksvragen

Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Binnen het plangebied is tot op heden nog geen archeologisch onderzoek. Rondom het plangebied werd al enkele keren archeologisch onderzoek uitgevoerd ter hoogte van de omheiningmuur van het Prinsenhof en recentelijk de hoofdboort ten noorden van het plangebied. Voor de vroegste periode (vroeg-middeleeuwen en ouder) is het voor wat betreft het plangebied koffiedik kijken. Op basis van de historische gegevens ligt het plangebied vanaf de 11de – 12de eeuw in de omgeving van het mottelichaam van de opperhof-neerhof structuur. Op basis van historisch kaartmateriaal ligt het plangebied in de 16de eeuw ter hoogte van de slotgracht van het prinselijke kasteeldomein. Op het einde van de 18de eeuw wordt deze gracht gedempt en wordt het plangebied bebouwd.

Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Het plangebied is quasi volledig bebouwd, uitgezonderd twee klein koertjes. Onder de huizen bevinden zich twee kelderruimtes.

Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Niet van toepassing.

Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De impact van de werken is vrij beperkt. Enkele achterbouwsels worden afgebroken tot op het niveau van het maaiveld. De vloer wordt over het volledige plangebied uitgebroken en afgegraven tot op een diepte van -40/-45cm ten opzichte van het vloerniveau. Ter hoogte van nr. 99 is dit minder gezien de vloer hier al lager ligt. Dewoningen worden voorzien van nieuwe riolering die wordt aangelegd tot op een diepte van -50/-100cm.

Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

Het plangebied ligt binnen de beschermde site van het Prinsenhof. Er kan dus verondersteld worden dat er een archeologische site aanwezig is binnen het plangebied. Op basis van het historisch kaartmateriaal kunnen opvullingspakketten van de slotgracht verwacht worden binnen het plangebied. In de uiterste oostelijke hoek kan zich een deel van de kade situeren.

Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Eventuele resten van de kademuur kunnen bewaard zijn aan de oostelijke zijde van het plangebied. Om te vermijden dat deze resten onherroepelijk beschadigd worden moeten deze eerst archeologisch onderzocht worden. De te nemen maatregelen worden besproken in het programma van maatregelen.

5. Besluit

Naar aanleiding van stedenbouwkundige handelingen ter hoogte van Gent Simon De Mirabellostraat werd een archeologienote opgesteld. Het plangebied ligt immers binnen het historische stadskern van Gent en binnen de beschermde archeologische site van het Prinsenhof. Ten behoeve van een nieuwe vloeplaat wordt er uitgegraven tot op een diepte van -40/-45cm t.o.v. het maaiveld. Nieuwe riolering wordt aangelegd tussen -50/-100cm t.o.v. het maaiveld.

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het plangebied ter hoogte van de slotgracht van het kasteel bevindt. Op het eind van de 18de eeuw wordt deze gracht opgevuld en wordt het plangebied bebouwd. Concreet zijn er binnen het plangebied opvullingspakketten van de slotgracht te verwachten. Eventuele resten van de kademuur kunnen bewaard zijn aan de oostelijke zijde van het plangebied. Om te vermijden dat deze resten onherroepelijk beschadigd worden moeten deze eerst archeologisch onderzocht worden. De te nemen maatregelen worden besproken in het programma van maatregelen.

Bibliografie

<https://www.geopunt.be/kaart>

<https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/>

<https://maps.nls.uk/ww1/trenches/>

Onuitgegeven bronnen

- BRADT T., 2016, *Evaluatierapport opgraving Gent Academiestraat*, onuitgegeven rapport, Monument Vandekerckhove nv.
- KREKELBERGH N. e.a. 2012, Archeologisch onderzoek Gent, Sint-Margrietstraat ("De Mozaïek"), BAAC Vlaanderen Rapport 25.

Uitgegeven bronnen

- DESMET G. 1978, Noodopgraving naar het Tempelhof te Gent (O.-VI.), in: *Archaeologia Mediaevalis*, jg. 1, pp. 23-24.
- ERVYNCK A., 2000, Vogels op het Hof ten Walle, in: CHARLES L., DE VUYST W., ERVYNCK A., EVERAERT G., LALEMAN M.C. & LAPORTE D. (red.), *Het prinselijk hof ten Walle in Gent*, Jubileumuitgave Stadsarcheologie. Bodem en Monument in Gent, Gent, pp. 13-24.
- GELAUDE F. e.a. 2000, Tussen wal en hof, in: Het prinselijk hof Ten Walle in Gent, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent*, pp. 25-66
- GYSSELING M., 1960, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*, deel I A-M, s.l.
- LALEMAN M.C. & LIEVOIS D. 2011, Prinsenhof 22, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 2002-2011. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent reeks 2*, nr. 5, 41-44.
- LALEMAN M.-C., RABAU G. & RAEYMAEKERS E. 2008, Burgstraat 46, Klooster van de ongeschoeide Karmelieten, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2*, nr. 2, pp. 14-17.
- LALEMAN M.C., 2001, Het prinselijk Hof ten Walle in Gent: recent onderzoek en nieuwe inzichten, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* 55, 199-236.
- LALEMAN M.C. & RAVESCHOT P. 1990, Vondstmeldingen. Prinsenhof - Bachtenwalle, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent jg. 14 afl. 2*, pp. 53-54.
- LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, De Wal in de 13de en de 14de eeuw, in: CHARLES L., DE VUYST W., ERVYNCK A., EVERAERT G., LALEMAN M.C. & LAPORTE D. (red.), *Het prinselijk hof ten Walle in Gent*, Jubileumuitgave Stadsarcheologie. Bodem en Monument in Gent, Gent, pp. 13-24.
- LENS A. & STOOPS G. 1994, Vondstmeldingen. Sint-Antoniusskaai 11-22, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent jg. 18, afl. 2*, pp. 59-60.
- RAVESCHOT P. 1981, Vondstmeldingen. Prinsenhof 13-15, *Stadsarcheologie* 5/1, pp. 43-44.
- S.N., 2016, *Historisch onderzoek Prinsenhofplein 7*, a154 Architecten.
- STOOPS G. 1996, Vondstmeldingen. Prinsenhof 52, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent jg. 20 afl. 3*, p. 63.
- VANDENHOUTE J, 1980, Stadsarcheologie in Gent, in: *Archaeologia Mediaevalis, Namen, nr. 3*, pp 19-21.

- VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, Langs Gentse wegen... Een kijk op de vroegstedelijke ontwikkeling. In: DE GROOTE K. & ERVYNCK A., *Gentse Geschiedenissen Ofte, Nieuwe Historiën Uit De Oudheid Der Stad En Illustere Plaatsen Omtrent Gent*, Gent, pp. 7-22.

Figurenlijst

Figuur 1 Kaart mhistorische stadskern Gent (blauw) en aanduiding van het plangebied (rode cirkel. (bron: Historische stadskern van Oudenburg Inventaris Onroerend Erfgoed).....	5
Figuur 2 Beslissingsboom, criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen, deel 1. (bron: Agentschap Onroerend Erfgoed).....	6
Figuur 3 Contouren van de ‘Beschermd archeologische site van het Prinsenhof (blauw) en aanduiding van het plangebied (rood). (bron: Site van het Prinsenhof Inventaris Onroerend Erfgoed).....	7
Figuur 4 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt, NGI).....	9
Figuur 5 Detail van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt, NGI).....	9
Figuur 6 GRB-basiskaart met aanduiding van het plangebied en betrokken perceelnummers. (Bron: geopunt).....	10
Figuur 7 Recente orthofoto met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt).....	11
Figuur 8 Zicht op het plangebied, gezien vanaf de hoek met het Zilverhof. (bron: google).....	12
Figuur 9 Uittreksel plan bestaande toestand, inplanting. (bron: opdrachtgever).....	13
Figuur 10 Uittreksel plan bestaande toestand kelderniveau. (bron: opdrachtgever).....	14
Figuur 11 Uitsnede uit het plan bestaande toestand, indeling gelijkvloers. (bron: opdrachtgever).....	15
Figuur 12 Bestaande toestand gelijkvloers, afbraak in het rood gearceerd. (bron: opdrachtgever).....	16
Figuur 13 Bestaande kelder, opvulling (rood gearceerd). (bron: opdrachtgever).....	17
Figuur 14 Bestaande toestand afbraak verdiep 1. (bron: opdrachtgever).....	18
Figuur 15 Bestaande toestand afbraak verdiep 2. (bron: opdrachtgever).....	19
Figuur 16 Plan nieuwe toestand, riolering. (bron: opdrachtgever).....	20
Figuur 17 Nieuwe toestand gelijkvloers. (bron: opdrachtgever).....	21
Figuur 18 Digitaal Hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt).....	22
Figuur 19 Detail van het digitaal hoogtemodel met hoogteprofielen. (Bron: geopunt).....	23
Figuur 20 Hoogteprofiel. (Bron: geopunt).....	23
Figuur 21 Potentiële bodemerosekaart met aanduiding van het projectgebied. (Bron: geopunt).....	24
Figuur 22 Tertiair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt).....	25
Figuur 23 Quartair geologische kaart met aanduiding van het plangebied. (Bron: geopunt).....	26
Figuur 24 Bodemkaart met projectie van het plangebied. (Bron: geopunt).....	27
Figuur 25 De eerste nederzetting met haar assen. (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p. 12.).....	29
Figuur 26 Het groeien uit de <i>portus</i> : (bron: VERMEIREN G., BRU M.-A. & STEURBAUT P., 2017, p.17.).....	30
Figuur 27 Aanduidng van de tweede stadswalling op het kadasterplan (rood). De gekende patriciërswoningen (Stenen) te Gent (blauw) en de locatie van het plangebied (groene bol) (bron: Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).....	31
Figuur 28 Panoramisch plan van Gent uit 1534. (bron: Lukas - Art in Flanders VZW, photo Hugo Maertens).....	32

Figuur 29 Plan uit 1649, Flandria Illustrata Sanderus (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent,_Belgium_-_Map_1649.jpg)	33
Figuur 30 Situering en reliëfweergave van de motte onder de Simon de Mirabellostraat en de bebouwing ten zuiden van de straat. (bron: LALEMAN M.C. & STOOPS G., 2000, p. 17.).....	35
Figuur 31 Situering van de belangrijkste onderdelen van het Hof ten Walle ten opzichte van het hedendaagse kadasterplan met aanduiding van het projectgebied (rood). (bron: GELAUDE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 27.)	36
Figuur 32 Kaart van Deventer (16 ^{de} eeuw) met aanduiding van de locatie van het plangebied. (bron: Gand (aus At 46-16). - Digitales Portal - Mecklenburg-Vorpommern (digitale-bibliothek-mv.de))	38
Figuur 33 Het plangebied gelokaliseerd op de kaart van Braun en Hogenberg (bron: Braun Gent UBHD - Lijst van oude kaarten van Gent - Wikipedia)	39
Figuur 34 Plattegrond van P.P. Mercx (1649) van het Prinsenhof (bron: GELAUDE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 140.).....	40
Figuur 35 Projectie van het plan van Mercx (1649) op het kadaster en aanduiding van ons plangebied (rood). (bron: GELAUDE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 141).....	41
Figuur 36 Illustratie van het Prinsenhof in <i>Flandria Illustrata</i> met aanduiding van het plangebied. (bron: GELAUDE F., HELSKENS M., LALEMAN M.C., LAPORTE D. & STOOPS G., 2000, p. 24).	42
Figuur 37 Ferrariskaart (1777) met projectie van het plangebied. (bron: geopunt).....	43
Figuur 38 Plan van Goethals uit 1796 met bij benadering het plangebied. (bron: http://alteagallery.com/stock_detail.php?ref=7712).	43
Figuur 39 Plan van Louis de Vreese (1799) met aanduiding van het plangebied. (bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Ghent_by_Louis_De_Vreese_in_1799.jpg).....	44
Figuur 40 Topografische kaart uit 1841 met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt).....	45
Figuur 41 Topografische kaart uit 1858 met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt).....	45
Figuur 42 Topografische kaart 1950-1970 met projectie van het plangebied. (bron: geopunt)	46
Figuur 43 Orthofoto uit 1990 met projectie van het plangebied. (bron: geopunt)	46
Figuur 44 Restant van de hoofdboort van het Prinsenhof opgegraven in 2011. (bron: Een smalle doorgang voor gestelde lichamen – Ex situ)	49
Figuur 45 CAI (Centraal Archeologische Informatie) op GRB-basiskaart (bron: CAI en geopunt).	50
Figuur 46 Zicht op het noordoostelijke deel van de opgraving in de Academiestraat. (bron: Monument Vandekerckhove nv)	50
Figuur 47 Profiel aangelegd tijdens het vooronderzoek ter hoogte van het Prinsenhofplein 6. (bron: Vooronderzoek Gent Gent Prinsenhofplein 6/Zilverhof 44A Archeologieportaal Onroerend Erfgoed)	51